

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filosofická fakulta

Ústav jižní a centrální Asie

Seminář romistiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Petr Rubák

**Gramatický náčrt romského dialektu
gemerské obce Krásnohorské Podhradie**

*A Grammatical Sketch of the Romani dialect
of the Gemere village Krásnohorské Podhradie*

Praha, 2012

Autor: **Ing. Petr Rubák**

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Viktor Elšík, Ph.D.**

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji

Viktoru Elšíkovi

za podnětné připomínky

a

všem **informátorům**

za ochotu, s jakou mi poskytovali informace.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů a literatury.

V Praze dne 24.8.2012

ANOTACE

Primárním cílem diplomové práce je gramatický náčrt unikátního dialektu z obce Krásnohorské Podhradie na jihovýchodním Slovensku, který je přechodným dialektem mezi jihocentrální a severocentrální skupinou centrálních dialektů romštiny.

Práce je rozdělena do tří částí, první se zabývá stručně fonologií a morfofonologií a zahrnuje inventáře fonémů, jejich popis a popis různých hláskových změn. Druhá, stěžejní část práce je věnována morfologii a zahrnuje popis derivace a flexe substantiv, adjektiv a sloves, věnuje se i dalším slovním druhům. Třetí, poslední, část se stručně věnuje základním a komplexním syntaktickým konstrukcím. Jazyková data vycházejí z elicitace za použití standardizovaných dialektologických dotazníků.

ANNOTATION

The primary goal of the thesis is to provide a grammatical description of the unique Romani dialect of Krásnohorské Podhradie (south-eastern Slovakia), a transitional variety between South Central and North Central subgroups of Central Romani.

The body of the thesis is divided into three main chapters. The first chapter deals with phonology and morphophonology, including a description of the phoneme inventory and a description of various sound changes. The second, the main chapter is devoted to morphology and contains a description of the derivation and inflection of nouns, adjectives and verbs. The third chapter is shortly devoted basic and complex syntactic structures. The linguistic data are based on linguistic elicitation using of standardized dialectological questionnaires.

Obsah

1. Úvod	7
1.1. Krásnohorská romština	7
1.2. Sociolingvistická situace.....	7
1.3. Zdroje dat	8
1.4. Struktura náčrtu.....	8
2. Fonologie a morfofonologie	10
2.1. Konzony.....	11
2.2. Vokály	13
3. Morfologie.....	14
3.1. Substantiva.....	14
3.2. Adjektiva.....	23
3.3. Adverbia.....	27
3.4. Číslovky.....	31
3.5. Zájmena	35
3.6. Člen.....	42
3.7. Slovesa	43
4. Syntax	62
4.1. Základní syntaktické konstrukce	62
4.2. Posesivní konstrukce.....	64
4.3. Komparativní konstrukce.....	67
4.4. Lokální adverbála	68
4.5. Temporální adverbála	74
4.6. Další adverbála	79
4.7. Komplexní syntaktické konstrukce.....	83
5. Závěr	93

SEZNAM ZKRATEK

1	první osoba	IPA	Mezinárodní fonetická abeceda
2	druhá osoba	IRR	kondicionál irrealis
3	třetí osoba	LOC	lokativ
ABL	ablativ	M	maskulinum
ACC	akuzativ	maď.	maďarsky
apod.	a podobně	např.	například
AOR	aorist	NEG	negace
COND	kondicionál	NOM	nominativního
DAT	dativ	OBL	nepřímý pád
F	femininum	PL	plurál
FUT	futurum	PRET	préteritum
GEN	genitiv	PRS	prezent
IMP	imperativ	řec.	řecky
IMPF	imperfektum	SG	singulár
INF	infinitiv	sch.	srbochorvatsky
IPA	Mezinárodní fonetická abeceda	slov.	slovensky
IRR	kondicionál irrealis	SOC	sociativ
LOC	lokativ	SUBJ	subjuntiv
M	maskulinum	VOC	vokativ
INF	infinitiv		

1. Úvod

1.1. Krásnohorská romština

Tato práce je stručným gramatickým náčrtem krásnohorské romštiny; to je varieta romštiny, kterou se primárně hovoří v Krásnohorském Podhradí, malé obci na území bývalé uherské župy Gömör, česky a slovensky Gemer. S mluvčími krásnohorské romštiny jsem se ještě setkal v Třinci v českém Slezsku a také v slovenských Kameňanech. Sami mluvčí o své řeči referují jako o maďarské romštině a odkazují tak na hlavní kontaktní jazyk krásnohorské romštiny, kterým je maďarština. V romistické tradici bývají maďarskou romštinou označovány jihocentrální, tzv. *áhi* dialekty. Tento název odkazuje k imperfektnímu formantu jihocentrálních dialektů. Krásnohorská romština je ovšem tranzitivní varieta mezi severocentrálními a jihocentrálním dialekty a ačkoliv má mnoho společných znaků s jihocentrálními dialekty lze ji spíše zařadit k severocentrálním dialektům romštiny a to i proto, že nesdílí definující znak jihocentrálních dialektů, kterým je již zmíněný imperfektní formant. Imperfektním formantem je v krásnohorské romštině *-as*.

1.2. Sociolingvistická situace

Obec Krásnohorské Podhradie leží několik kilometrů východně od Rožňavy na úpatí hradu Krásna Hôrka a má přibližně 2500 obyvatel. Obec je multietnická žijí zde vedle sebe Romové, Maďaři a Slováci, majoritním etnikem jsou Maďaři. O bývalých židovských obyvatelích svědčí pobořené zbytky židovského hřbitova. Romové žijí roztroušeně v obci v rodinných domcích, ovšem nejvíce jich žije v romské osadě, která se táhne od obce až za kopec na němž stojí hrad Krásna Hôrka. Ten letos na jaře (2012) vyhořel zřejmě nešťastnou náhodou, ale ze založení požáru byli obviněni Romové. Obec se stala cílem protiromské kampaně slovenských nacionalistů, která spočívá ve skupování pozemků, na nichž mají Romové postavena svá obydlí, s cílem romské domky nechat legálně zbourat.

Místní Romové sami sebe označují za maďarské Romy, romsky si říkají *ungri* „Maďaři“ a pro označení etnických Maďarů používají označení *žuže ungri* „čistí Maďaři“. Starší generace Romů navštěvovala maďarskou základní školu nyní školou romské děti většinou navštěvují školu slovenskou. Mluvčí romštiny jsou většinou trilingvní, kromě romštiny ovládají oba kontaktní jazyky. V osadě je zřízena funkce vajdy, ten má zároveň stavební firmu, ve které zaměstnává Romy z obce, zároveň je poslancem místního zastupitelstva, v zastupitelstvu je

poslancem ještě jeden Rom bydlící přímo ve vesnici. Mezi Romy je obrovská nezaměstnanost dosahující skoro sto procent, tradičním zaměstnáním Romů z Krásnohorského Podhradí je vedle hudebnictví košíkářství. Romové se snaží své výrobky nepříliš úspěšně prodávat v Rožňavě. Mezi košíkářské výrobky patří košíky vyráběné speciální technologií z dubových dýh, které jsou získávané štípáním z mladých dubových kmínků, které byly před tím uzené v komíně.

1.3. Zdroje dat

V průběhu několika let jsem podnikl čteně několikadenní terénní výjezdy do Třince a na Gemer zaměřené na dokumentaci a popis krásnohorské romštiny.

Primárním zdrojem mých dat jsou několika hodinové nahrávky tři elicitálních dotazníků LQCR (Elšík 2008), které jsem pořídil se dvěma mluvčími krásnohorské romštiny v Třinci a s jednou mluvčí v Krásnohorském Podhradí. Sekundárním zdrojem dat jsou kratší nahrávky rozhovorů vedená na různá etnokulturní témata. Některé z nich jsem pořídil s Evou Zdařilovou při jejím výzkumu odškodňování obětí druhé světové války. Tyto nahrávky byly pořízeny ve všech lokalitách, kde jsem se s mluvčími krásnohorské romštiny setkal a to: v Třinci, slovenských Kameňanech a v Krásnohorském Podhradí. Hlavními informátory byly dva muži kolem 60 let žijící v Česku, bratřenci a mladá žena okolo 27 let z Krásnohorského Podhradí. Dalšími informátory byl manželský pár kolem 55 let, muž kolem 50 let a žena okolo 75 let z Krásnohorského Podhradí, žena okolo 40 let, sestra jednoho z mých hlavních informátorů a jejich strýc okolo 87 let, oba z Třince. Informátorce z Kameňan bylo kolem 78 let.

V části věnované slovesné morfologii z části jsme využil dat, která jsem zpracovával pro svou bakalářskou práci (Rubák, 2007)

1.4. Struktura náčrtu

Práce je rozdělena do tří částí, první se zabývá stručně fonologií a morfofonologií a zahrnuje inventáře fonémů, jejich popis a popis různých hláskových změn. Druhá, stěžejní část práce je věnována morfologii a zahrnuje popis derivace a flexe substantiv, adjektiv a sloves, věnuje se i dalším slovním druhům. Třetí, poslední, část se stručně věnuje základním a

komplexním syntaktickým konstrukcím. Struktura náčrtu je inspirována diplomovou prací Zuzany Bodnárové popisující veršendskou romštinu.

2. Fonologie a morfofonologie

Většina fonémů krásnohorské romštiny pochází z rané romštiny, čehož důkazem je přítomnost všech aspirovaných konzontanů /čh, kh, ph, th/. Fonologie krásnohorské romštiny je ovlivněna i okolními kontaktními jazyky a to maďarštinou, slovenštinou a u mluvčích žijících v České republice i češtinou. Nejvíce je tento vliv patrný na rozšíření původního inventáře vokálů o maďarské vokály /ö, ő, ü, ű/ a získání fonologické platnosti délek vokálů. Pravděpodobně pod vlivem slovenštiny došlo rozšíření inventáře konzontanů o labiodentální aproximantu [v], kterou zapisují jako /ũ/

Použití labiodentální aproximanty [v] v krásnohorské romštině alternuje v idiolektech jednotlivých mluvčích, používá-li ji mluvčí, pak alternuje labiodentální frikativu /v/ na konci slova, např. *gaũ* [gav] „vesnice“ a před konzontanem uprostřed slova *aũka* [avka] „tak“ nebo mění kvantitu délky vokálu před likvidou *foroũro* [fɔrouro] „městečko“. Podobně alternuje užití palatální afrikáty [dʒ] zapisované /dž/, někteří mluvčí ji palatalizují až na palatální plozivu /dʲ/ a v jejich idolektech se /dž/ vůbec nevyskytuje.

Charakteristickým jevem pro krásnohorskou romštinu, který má společný s jihocentrálními dialekty romštiny (Elšík et al. 1999) je ztráta finálního /s/ v nominativu singuláru xenoklitických mskulinních substantiv (*fóro* „město“), u deadjektivních adverbíí (*polóke* „pomalu“) u reflexiva (*pe* „se“), v třetí osobě singuláru perfektivního préterita (aoristu) (*kerďa* „udělal“).

Dalším charakteristickým fonologickými jevy jsou: palatalizace perfektivního markeru ve třetí osobě plurálu aoristu (*kerďe* „udělali“), využití u-kmenu spony ve futuru, kontaminace participia xenoklitických sloves konzontanem /b/ z deverbativního substantivního derivačního sufixu *-iben* (*meseliben* „vymalován“), elize kmenového /ɾ/ v adverbíích *ope* „nahore“ a *ande* „vevnitř“ apod.

2.1. Konzony

	Bilabiály	Labiodentály	Alveoláry	Postalveoláry	Palatály	Veláry	Glotály
Nazály	m		n		ɲ	ŋ	
Plozivý	p b		t d		c ɟ	k g	
Aspirované plozivý	p ^h		t ^h		c ^h	k ^h	
Afrikáty			ts dz		tʃ dʒ		
Aspirované afrikáty					tʃ ^h		
Frikativý		f v	s z	ʃ ʒ		x	ɦ
Vibranty			r				
Aproximanty		ʋ			j		
Laterální aproximanty			l				

Tabulka 1 Konzonantní inventář

Tabulka 1 shrnuje konzonantní inventář krásnohorské romštiny, ke konzonantům náležející grafémy jsou zobrazeny v tabulce 2. K fonetickému zápisu je použit znakový systém mezinárodní fonetické abecedy (International Phonetic Alphabet, dále IPA). Zvolená grafemika vychází z ortografie východoslovenské romštiny (Hübschmannová et al, 1991) vycházející z grafemiky češtiny popřípadě slovenštiny. V tomto způsobu zápisu odpovídá jednomu fonému jeden grafém, kromě aspirovaných konzonantů, konzonantů [dz] a [dʒ] zapisovaných jako /dz/ a /dž/ a velární frikativy [x] zapisované digrafémem /ch/, tu ovšem zapisují jako /x/, např. *xáben* [xa:ben], „jídlo“. K velární nazále není přiřazen žádný grafém je v práci značena jako /n/, např. *khangeri* [k^hangeri]. Labiodentální aproximantu [ʋ], která se v češtině nevyskytuje, zapisují jako /ů/, např. *poůvri* [pou̯ri] „peří“.

Grafém	IPA	Příklad	Překlad	Grafém	IPA	Příklad	Překlad
b	[b]	<i>bakro</i>	beran	m	[m]	<i>muɟ</i>	ústa
c	[ts]	<i>cipa</i>	kůže	n	[n]	<i>nakh</i>	nos
č	[tʃ]	<i>čang</i>	noha	ň	[ɲ]	<i>ňaña</i>	babička
čh	[tʃ ^h]	<i>čhavo</i>	chlapec	p	[p]	<i>per</i>	břícho
d	[d]	<i>dand</i>	zub	ph	[p ^h]	<i>phral</i>	bratr
d'	[ɟ]	<i>d'ives</i>	den	r	[r]	<i>rašaj</i>	kněz
dz	[dz]	<i>dzára</i>	srst	s	[s]	<i>sivri</i>	kladivo

dž	[dʒ]	<i>džukel</i>	pes	š	[ʃ]	<i>šéro</i>	hlava
f	[f]	<i>farka</i>	ocas	t	[t]	<i>tanítóvo</i>	učitel
g	[g]	<i>gód'i</i>	rozum	t'	[c]	<i>t'ehla</i>	cihla
h	[h]	<i>hida</i>	most	th	[t ^h]	<i>than</i>	místo
x	[x]	<i>xáben</i>	jídlo	v	[v]	<i>vodro</i>	postel
j	[j]	<i>jag</i>	oheň	ů	[u]	<i>gau</i>	vesnice
k	[k]	<i>kan</i>	ucho	z	[z]	<i>zumiň</i>	polévka
kh	[k ^h]	<i>kher</i>	dům	ž	[ʒ]	<i>žeba</i>	kapsa
l	[l]	<i>lav</i>	slovo				

Tabulka 2 Grafemický inventář konzonantů

2.2. Vokály

Grafém	IPA	Příklad	Překlad
a	[a]	<i>angara</i>	uhlí
á	[a:]	<i>ármiň</i>	zeli
e	[e]	<i>ekhetáne</i>	dohromady
é	[e:]	<i>értinen</i>	rozumět
i	[i]	<i>igen</i>	velmi
í	[i:]	<i>ídž</i>	včera
o	[o]	<i>oxto</i>	osm
ó	[ó]	<i>óra</i>	hodina
ö	[œ]	<i>örömo</i>	radost
ő	[œ:]	<i>őskor</i>	na podzim
u	[u]	<i>udvara</i>	dvůr
ú	[u:]	<i>úca</i>	ulice
ü	[y]	<i>ünepo</i>	svátek
ű	[y:]	<i>d'űkōri</i>	zrcadlo

Tabulka 3 Grafemický inventář vokálů

Krásnohorská romština má pět základních vokalických foném /a, e, i o, u/, které jsou běžné v centrálních dialektech romštiny. Tyto fonémy mají své dloužené protějšky /á, é, í, ó, ú/. V krásnohorské romštině má vokalická délka distinktivní platnost, např. *vakeras* „mluvíme“ vs. *vakerás* „mluvil jsem“ a proto jsou dloužené vokály fonémy.

Tento inventář se pod vlivem maďarštiny rozšířil o vokály /ö, ő, ü, ű/, které se ale vyskytují pouze v přejímkách z maďarštiny.

3. Morfologie

3.1. Substantiva

3.1.1. Adaptace substantiv

V krásnohorské romštině je doloženo několik vrstev xenoklitických substantiv od řeckých a jihoslovanských přítomných ve většině dialektů romštiny, např. *kókal-o* „kost“ a *sluga-dʹ-i* „voják“, přes srbochorvatské, např. *vodr-o* „postel“, *cakl-o* „lahev“, až po novější maďarské a slovenské. Podstatná jména jsou adaptována pomocí derivačních sufixů, pro maskulina jsou to *-a*, *-i*, *-o*, *-u*, *-j-o*, *-vo* a nulovým morfém, pro feminina *-a*, *-i*, *-ja*, *-v-a* a častěji než u maskulin se přejímají celá tedy s nulovým morfémem. Hlavní kontaktní jazyk krásnohorské romštiny, maďarština nerozlišuje gramatický rod, a proto je výběr derivačního sufixu při adaptacích ovlivněn fonetickým okolím.

3.1.1.1. Adaptace maskulin

Nejméně frekventované jsou maskulinní přejímky adaptované pomocí *-a* a *-u*. V nasbíraném materiálu se vyskytuje pouze *áp-a* „táta“ a *pap-u* „děd“. Vedle *ápa* se používá i původní *dad* ve smyslu „otec“.

Nejčastějším sufixem u maskulin je *-o*, kterým se adaptují substantiva končící konsonanty /b, d, dʹ, g, ch, k, l, m, p, t a/ posylabická s krátkou ultimou končící konsonantem j, ň.

Dalším adaptačním sufixem u maskulin je *-i*, kterým se adaptují polysylabická substantiva končící dlouhou ultimou a finálními konsonanty /c, č, j, n, ň, r, s a š/. Výjimkou je *pijac-i* „trh“.

	Jednoslabičné adaptované maskulinum, derivační sufix <i>-o</i>	Víceslabičné adaptované substantivum derivační sufix <i>-o</i>	Víceslabičné adaptované substantivum derivační sufix <i>-i</i>	Adaptované femininum derivační sufix <i>-a</i>
b	<i>šebo</i> < <i>seb</i> „rána, poranění“ <i>babo</i> < <i>bab</i> „fazole“	-	-	<i>žeba</i> < <i>zseb</i> „kapsa“ <i>doba</i> < <i>dob</i> „buben“ <i>comba</i> < <i>comb</i> „stehno“
c	<i>lánco</i> < <i>lanc</i> „řetěz“		<i>pijaci</i> < <i>piac</i> „trh“ <i>paláci</i> < <i>palác</i> (slov.)	<i>léca</i> < <i>léc</i> „lat“

č	<i>kúčo</i> < <i>kulcs</i> „klíč“		<i>kováči</i> < <i>kovács</i> „kovář“	<i>naranča</i> < <i>narancsa</i> „pomoranč“
d	-	<i>ebído</i> < <i>ebéd</i> „oběd“ <i>čaládo</i> < <i>család</i> „rodina“	-	<i>hída</i> < <i>híd</i> „most“ <i>térda</i> < <i>térd</i> „koleno“
ď	<i>rond'o</i> < <i>rongyo</i> „hadr“	-	-	<i>léda</i> < <i>légy</i> „moucha“
g	<i>zého</i> < <i>az ég</i> „nebe“ <i>jégo</i> < <i>jég</i> „led“	<i>čilágo</i> < <i>csillag</i> „hvězda“ <i>sőňego -szőnyeg</i> <i>Németország</i>	-	<i>láng</i> < <i>láng</i> „plamen“ <i>saga</i> < <i>szag</i> „vůně“
f	-	-	-	-
h	-	-	-	-
ch	<i>pracho</i> „písek“ < <i>prach</i> (slov.) sémantický posun	-	-	-
j	<i>síjo</i> < <i>szíj</i> „řemen“	<i>olajo</i> < <i>olaj</i> „olej“	<i>kiráji</i> < <i>király</i> „král“	<i>kaštija</i> < <i>kastély</i> „zámek“
k	<i>séko</i> < <i>szék</i> <i>žáko</i> < <i>zsák</i> „pytel“	*ařtomechaniko <i>čónako</i> < <i>csónak</i> „člun, lod“		<i>farka</i> < <i>fark</i> „ocas“ <i>ablaka</i> < <i>ablak</i> „okno“ <i>pataka</i> < <i>patak</i> „potok“
l	<i>ňúlo</i> < <i>nyúl</i> „králík“ <i>šálo</i> < <i>sál</i> „šála“	<i>ódalo</i> - <i>oldal</i> „strana“ <i>levelo</i> < <i>levél</i> „list“		<i>astala</i> < <i>asztal</i> „stůl“ <i>sakála</i> < <i>szakál</i> „bradka“ <i>fala</i> < <i>fal</i> „zed“
m	<i>sámo</i> „písmeno“ < <i>szám</i> „číslice“	<i>álamo</i> „vláda“ < <i>állam</i> „stát“ <i>sersámo</i> < <i>szerszám</i> „nástroj“		
n			<i>balkóni</i> < <i>balkón</i> (slov.) <i>vagóni</i> < <i>vagón</i> (slov.)	
ň		<i>araňo</i> < <i>arany</i> „zlato“	<i>doháni</i> < <i>dohány</i> „tabák“ <i>sekréni</i> < <i>szekrény</i> „skřín“ <i>veleméni</i> < <i>velemény</i> „minění“	<i>bertéňa</i> < <i>börtön</i> „vězení“ <i>kavjárňa</i> < <i>kaviareň</i> (slov.) „skřín“ <i>karačoňa</i> < <i>karácsony</i> „Vánoce“ <i>cukrárňa</i> < <i>cukráreň</i> (slov.) <i>záložňa</i>
p	<i>gípo</i> < <i>gép</i> „přístroj“ <i>kípo</i> < <i>kép</i> „obraz“	<i>sületešnapo</i> < <i>születésnap</i> „narozeniny“		<i>šípa</i> „klarinet“ < <i>síp</i> „pikola“ <i>kalapa</i> < <i>kalap</i>

				„klobouk“
r	<i>žíro</i> < <i>zsír</i> „tuk“	-	<i>tengeri</i> < <i>tenger</i> „moře“ <i>tanjeri</i> < <i>tányér</i> „talíř“ <i>gitári</i> < <i>gitár</i> „kytara“ <i>svetéri</i> - <i>szvetter</i> „svetr“ <i>milijonári</i> < <i>milionár</i> (slov.) „milionář“ <i>kšeftári</i> < <i>kšeftár</i> (slov.) „kšeftař“ <i>vášári</i> „pout“ < <i>vásár</i> „trh“ <i>bugári</i> < <i>bogár</i> „brouk“ <i>šógori</i> < <i>sógor</i> „švagr“ <i>košári</i> < <i>kosár</i> „košík“ <i>kandúri</i> < <i>kandúr</i> „kocour“	<i>motóra</i> < <i>motór auto udvara</i>
s	-	-	<i>fírési</i> < <i>fűrész</i> „pila“ <i>erdés</i> „lovec“ < <i>erdesz</i> „lesník“	
š			<i>apóši</i> < <i>apósz</i> „tchán“ <i>astaloši</i> < <i>asztalos</i> „truhlář“ <i>kőműveši</i> < <i>kőműves</i> „zedník“ <i>kúdíši</i> < <i>koldus</i> „žebrák“ <i>politikuši</i> < <i>politikus</i> „politik“ <i>gitároši</i> < <i>gitáros</i> „kytarista“ <i>orvóši</i> < <i>orvos</i> „lékař“ <i>hentéši</i> < <i>hentes</i> „řezník“ <i>kakaši</i> < <i>kakas</i> „kohout“ <i>leveši</i> < <i>leves</i> „polévka“	
t	<i>šajto</i> < <i>sajt</i> „sýr“	<i>baráto</i> < <i>barát</i> „kamarád“ <i>kabáto</i> < <i>kabát</i> „bunda“ <i>eléto</i> < <i>élet</i> „život“ <i>vonato</i> < <i>vonat</i> „vlak“	-	

Tabulka 4 Adaptační substantiv s finálním konzonantem

Substantiva zakončena vokálem se přejímají buď jako celá např. *báči-0* (mask.) < *bácsi* „strýček“ nebo *nátha* (fem.) < *nátha* „rýma“ nebo s adaptačními markery -v- a -j-

pocházejícími pravděpodobně z maďarského posesivního kmene (Bodnárová, 2009) a rodovým sufixem, např. *háború-v-o* (mask.) < *háború* „válka“, *ide-j-o* (mask.) < *idő*, *lepedé-v-a* (fem.) < *lepedő* „prostěradlo“ přeneseně „ubrus“ a *káve-j-a* (fem.) < *kávé* „káva“. Substantiva s finálním *-e* se adaptují jako feminina hláskovou změnou */-e > -a/*, např. *serenč-a* < *szeréncse* „štěstí“.

	maskulina	feminina
<i>/-e > -a/</i>	-	<i>medv-a</i> < <i>medve</i> „medvěd“ <i>serenč-a</i> < <i>szeréncse</i> „štěstí“ <i>kečk-a</i> < <i>kecske</i> „koza“
<i>/-ó > -ó-v-/</i>	<i>rádijóvo</i> < <i>rádió</i> „rádio“ <i>tanítóvo</i> < <i>tanító</i> „učitel“ <i>židóvo</i> < <i>zsidó</i> „Žid“ <i>hajóvo</i> < <i>hajó</i> „lod“ <i>igazgatóvo</i> < <i>igazgató</i> „ředitel“ <i>varóvo</i> < <i>varró</i> „krejčíř“ <i>sabóvo</i> < <i>szabó</i> „krejčíř“ <i>fojosóvo</i> < <i>folynosó</i> „chodba“ <i>kuňhóvo</i> < <i>kunyhó</i> „chatrč“ <i>tanulóvo</i> < <i>tanuló</i> „žák“ <i>šündisnóvo</i> < <i>šündisnóvo</i> , „ježek“ <i>čórovo</i> < <i>csóró</i> „mizera“ <i>busmegálóvo</i> < <i>buszmegálló</i> „autobusová zastávka“	<i>brúgóva</i> < <i>bőgő</i>
<i>/-ő > -é-v-/</i>	<i>jevévo</i> < <i>jövő</i> „budoucnost“ <i>hütóvo</i> < <i>hűtő</i> „lednice“	<i>lepedéva</i> < <i>lepedő</i> „prostěradlo“
<i>/-ő > -ó-v-/</i>	<i>ňakendóvo</i> < „ <i>nyakendő</i> “ „kravata“ <i>kendóvo</i> < <i>kendő</i> „šátek“ <i>temetóvo</i> < <i>temető</i> hřbitov <i>fúróvo</i> < <i>fűrő</i>	
<i>/-ű > -ú-v-/</i>		<i>šepriúv-a</i> < <i>seprű</i> „koště“
<i>/-ú > -ú-v*/</i>	<i>háború-v-o</i> < <i>háború</i> „válka“	
<i>/-ű > -é-v/</i>		<i>ďuréva</i> < <i>gyűrű</i> prsten
<i>/-é > -é-j/</i>		<i>kávėja</i> < <i>kávé</i> „káva“
<i>/-ő > -e-j/</i>	<i>idejo</i> < <i>idő</i> „čas“ <i>tetejo</i> < <i>tető</i> „střecha“ <i>vejo</i> < <i>vő</i> „zeť“	
nulový morfém i	<i>báči</i> < <i>bácsi</i> „strýček“	<i>néni</i> < <i>néni</i> „teta“ <i>síni</i> < „okraj“
nulový morfém a	<i>cimbora</i> < <i>cimbora</i> „kamarád“ <i>apa</i> < <i>apa</i> „táta“	<i>róka</i> < <i>róka</i> „liška“ <i>nátha</i> < <i>nátha</i> „rýma“ <i>séna</i> < <i>széna</i> „seno“ <i>plachta</i> < <i>plachta</i> (slov.) „prostěradlo“ <i>iškola</i> < <i>iškola</i> „škola“

	<i>teja</i> < <i>tea</i> „čaj“ <i>ňaňa</i> „babička“ < <i>nyanya</i> „baba“ <i>taška</i> < <i>taška</i> (slov.) <i>hand'a</i> < <i>hangya</i> „mravenec“ <i>soba</i> < <i>szoba</i> „pokoj“ <i>lóca</i> < <i>lóca</i> „lavice“ <i>koňha</i> < <i>konyha</i> „kuchyně“ <i>bóra</i>
--	--

Tabulka 5 Adaptace substantiv s finálním konzonantem

3.1.1.2. Adaptace feminin

Maďarská substantiva s finálním *-e* se adaptují jako feminina hláskovou změnou */-e > -a/*, např. *serenč-a* < *szeréncse* „štěstí“, *medv-a* < *medve* „medvěd“, *kečk-a* < *kecske* „koza“.

Substantiva zakončena na dlouhé samohlásky *lepedé-v-a* (fem.) < *lepedő* „prostěradlo“ přeneseně „ubrus“ a *káve-j-a* (fem.) < *kávė* „káva“.

Tento formant je synchronně produktivní pro adaptaci maďarských adjektiv zakončených –
Vš-.

3.1.2. Derivace substantiv

Derivační sufixy *-ipen / -iben* odvozují většinou abstraktní substantiva ze sloves, adjektiv, derivace a řídčeji ze substantiv. Při derivaci z nomin se připojuje sufix *-ipen* přímo za flektivní kmen, jehož finální dentála se palatalizuje: *barvaj-ipen* „bohatsví“ *barval-o* < „bohatý“, *sast'-ipen* „zdraví“ < *sast-o* „zdravý“, *terň-ipen* „mládí“ < *tern-o* „mladý“, *diliň-ipen* „hloupost“ *dilin-o* < hloupý, *guji-pen* „sladkost“ < *gulo* „sladký“, *nasvaj-ipen* „nemoc“ < *nasvalo* „nemocný“.

V případě, že už je finální dentála palatalizovaná, dále se nepalatalizuje: *slugad'ipen* „vojna“ < *slugad'-i* „voják“. Nepalatalizuje se také finální „r“ kořene: *čoripen* „chudoba“ < *čor-o* „chudý“.

Při derivaci verb alternuje u různých mluvčích použití obou sufixů např. *thov-iben* x *thov-ipen* „praní“ < *thov-en* „prát“, kmen sloves není většinou zakončen na dentálu, tak je palatalizovaný finální konzonant kmene u deverbativ doložen pouze u substantiva *khand'-ipen* „smrad“ < *khand-el* „smrdět“. Při derivaci ze sloves s vokalickým zakončím kmene se mezi kmen a derivační sufix vsouvá antihátové *-j-*: *hasa-j-iben* „smích“ < *hasa-n* „smát se“. Výjimkou je substantivum *xáben* „jídlo“ < *xa-n* „jíst“, ve kterém je doložen alomorfní tvar abstraktivního derivačního sufixu *-ben*.

Slovo *d'iv-ipen* < *d'iv-en* „žít“ se ve významu „život“ příliš nepoužívá, má posunutý význam, jeden z mluvčích ho použil ve významu „duše“.

Substantiva odvozená už v maďarštině abstraktivním derivačním sufixem *-ság/-ség* se adaptují jako celek morfémem *-o* např. *orvo-ság-o* (maď. *orvos-ság*) „lék“, *ado-šág-o* (maď. *adós-ság*) „dluh“, *serenčétlen-šég-o* (maď. *szerencsétlen-ség*) „neštěstí“, *becsülete-šég-o* (maď. *becsületes-ség*) „čest“.

Maďarská desubstantiva a deverbativa odvozená maďarským derivačním sufixem *-(V)s* jsou adaptována sufixem *-i*, tedy např.: *gitároš-i* „kytarista“ (maď. *gitár-os* < *gitár* „kytara“), *temetész-i* „pohřeb“ (maď. *temet-és* < *temető* „hřbitov“), *lépész-i* „krok“ (maď. *lépés* < *lép* „kráčet“). Romská obdoba tohoto desubstantivního a deverbativního sufixu *-(V)š-* je v krásnohorské romštině omezeně produktivní, což dokládají derivace z xenoklitických slov: *lavut-áš-ka* „houslistka“ < *lavut-a* „housle“ a *vičinker-áš-i* „hádka“ < *vičinker-en* „hádat se“.

Desubstantivní osobní podstatná jména mohou být odvozena sufixem *-ár-*, např. *lavut-ár-i* „houslista“ < *lavut-a*.

Z oikoklitických maskulin označujících osoby zakončených flektivním sufixem *-o* jsou feminina derivována flektivním sufixem *-i*, palatalizujícím dentální zakončení kmene (např. *raklo* „neromský chlapec“ < *rakji* „neromská dívka“, v případě již palatalizované finální dentály kmene se dále již nepalatalizuje (*gád'-i* „neromka“ < *gád'-o* „nerom“). Z maskulin zakončených konzonantem označujících osoby je diachronně odvozeno několik málo feminin pomocí synchronně neproduktivního formantu *-ň-i* (*rom-ň-i* „romská žena, manželka“ < *rom* „romský muž, manžel“). Produktivním je slovanský/slovenský formant *-k-a*, kterým se odvozují ženské protějšky od přejatých maskulinních profesionym (např. *orvoš-ka* „lékařka“ < *orvoš-i* „lékař“, *táncoš-k-a* „tanečnice“ < *tánc-oš* „tanečník“) a maskulinních substantiv označujících mezilidské vztahy (*cimbor-k-a* < „kamarádka“ < *cimbora* „kamarád“, při derivaci z profesionym adaptovaných formantem *-v-o* se tento sufix asimiluje, např. *tanító-k-a* „učitelka“ < *tanító-v-o* „učitel“. Asimilace adaptačního formantu *-v-o* naznačuje, že sufix *-k-a* může sloužit také přímo k adaptaci feminin z maďarských protějšků, tuto hypotézu by dokládalo slovo *aňóš-ka* „tchyně“, které je adaptací maďarského *anyós* „tchyně“. Jihoslovanská přípona *-kiňa*, která je produktivní v jihocentrálních dialektech romštiny, je doložena pouze ve slově *šógor-kiň-a* „švagrová“.

Názvy bankovek jsou odvozeny pomocí femininního derivačního adjektivního sufixu *-Vš-ň-i* (*šelkoronášňi* „stokoruna“ < *šel koroni* „sto korun“, *ezrešňi* „tisícovka“ < *ezero*). *Šelkoronášňi* „stokoruna“ je také jediné doložené kompozitní substantivum *barepereskeri*.

3.1.3. Flexe substantiv

3.1.3.1. Flexivní třídy

Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, substantiva se v krásnohorské romštině dají rozdělit podle své flexe na substantiva oikoklitická a xenoklitická, která se pak dají ještě rozdělit podle typu svého zakončení. Oikoklitická maskulina jsou buď zakončena příznakovým maskulinním morfémem *-o* (*čháv-o* „romský chlapec“), s morfémem *-i* je doloženo pouze jediné oikoklitické maskulinum *páňi* „voda“, nebo jsou zakončena konsonantem a mají tedy nulový morfém (*phral-0* „bratr“). Oikoklitická feminina jsou buď také zakončena konsonantem a mají tedy nulový morfém (*pheň-0* „sestra“) nebo jsou zakončena femininním příznakovým morfémem *-i* (*gád'-i* „neromská žena“). Feminina historicky zakončena dentálou ji mají sekundárně palatalizovanou např. *moj* „vino“, *pheň* „sestra“, *meň* „krk“. Xenoklitická maskulinní substantiva mají koncové morfémy *-o* (*barát-o* „kamarád“), *-i* (*orvoš-i* „lékař“), *-u* (*páp-u* „děd“), *-a* (*cimbora* „kamarád“), *-v-o* (*tanító-v-o* „učitel“). Všechna doložená xenoklitická feminina mají koncovku *-a*, jedná se buď o adaptační příznakový morfém, nebo je slovo zakončené na /a/ z maďarštiny převzaté jako celek.

3.1.3.2. Pády

Krásnohorská romština má osm pádů nominativ, genitiv, dativ, akuzativ, lokativ, sociativ, ablativ a mizející vokativ. Kromě vokativu se jednotlivé pády vytvářejí připojením pádového sufixu za sufix nepřímého pádu (obliquus), který se připojuje za flexivní kmen. Pádové sufixy většiny pádů mají dva alomorfní tvary, jež jsou podmíněné fonetickým okolím. Jeden se používá v případě, že je nepřímý pád zakončen na /n/ (n-alomorf), což je v případě substantiv obliquus plurálu, druhý tvar se používá ve všech ostatních případech. Genitiv se tvoří připojením sufixu *-ker-*, nebo n-alomorfu *-ger-*, je zakončen rodovými sufixy *-o* nebo *-i* a dál se skloňuje jako adjektivum. Alomorfy dativního sufixu jsou *-ke* a *-ge*, lokativního sufixu *-te* a *-de*, ablativního sufixu *-tar* a *-dar*. Alomorfy sociativního sufixu jsou *-ha* a *-ca* a při tvorbě sociativu singuláru maskulina dochází k elizi finálního *-s* v obliquu (viz tabulka xx). Akuzativ se tvoří připojením nulového sufixu a je tedy roven nepřímému pádu (obliquus). Vokativ se tvoří připojením vokativních sufixů za základní flexivní kmen, pro maskulina je to *-eja*, pro feminina *-e* a pro plurál obou rodů *-ale*. Jak jsem již zmínil, vokativ je ustupující tvar, jehož užívání jsem zaznamenal jen u dvou starších mluvčích žijících v

České republice, kteří jej používali nekonzistentně. Pod vlivem kontaktních jazyků, slovenštiny a maďarštiny, se místo vokativu užívá nominativ.

3.1.3.3. Flexe oikoklitických substantiv

	-o	-i	0	-i	0
vzor	<i>bálo</i> „prase“	<i>páňi</i> „voda“	<i>phral</i> „bratr“	<i>gád'i</i> „neromská žena“	<i>pheň</i> „sestra“
nominativ singuláru	<i>bál-o</i>	<i>páň-i</i>	<i>phral-0</i>	<i>gád'-i</i>	<i>pheň-0</i>
nominativ plurálu	<i>bál-e</i>	nedoloženo	<i>phral-a</i>	<i>gád'-a</i>	<i>pheň-a</i>
obliquus singuláru	<i>bál-e-s-</i>	<i>páň-i-s-</i>	<i>phral-e-s-</i>	<i>gád'-a-</i>	<i>pheň-a-</i>
obliquus plurálu	<i>bál-e-n-</i>	nedoloženo	<i>phral-e-n-</i>	<i>gád'-e-n-</i>	<i>pheň-e-n-</i>

Tabulka 6 Flexe oikoklitických substantiv

Při flexi nedochází u feminin v plurálu a v obliquu k palatalizaci ani jotaci (např. *čhib-a* „řeči, jazyky“ < *čhib* „řeč, jazyk“, *purum-a* „cibule.PL“ < *purum* „cibule.SG“) a to ani u dentál, finální dentály jsou totiž již palatalizované derivačním sufixem *-i* nebo jsou palatalizovány sekundárně (*moj* „vino“, *pheň* „sestra“, *meň* „krk“). U maskulina *d'ukel* „pes“ dochází v nepřímém kmene k elizi kmene *d'ukl-es-*.

Flexe maskulinních deminutiv je stejná jako flexe oikoklitických maskulin zakončených na /o/ s výjimkou množného čísla, které se u deminutiv vytvořených z bezkoncovkových maskulin tvoří sufixem *-a* (*phral-ór-a* „bratříčci“ < *phral-a* „bratři“). Deminutiva vytvořená z maskulin zakončených na /o/ mají plurál pravidelný (*čhav-ór-e* „děti“ < *čhav-o* „chlapci“). Femininní deminutiva se skloňují pravidelně.

Nepravidelnou flexi mají stará substantiva *čhaj* „dcera“, *daj* „matka“, *dél* „bůh“, *rašaj* „kněz“ a částečně *čhavo* „chlapec“.

nominativ singuláru	<i>čhaj</i>	<i>daj</i>	<i>čhavo</i>	<i>dél</i>	<i>rašaj</i>
nominativ plurálu	<i>čhaj-a</i>	* <i>daja</i>	<i>čhav-e</i>	-	
obliquus singuláru	<i>čha-</i>	<i>da-</i>	<i>čha-s-</i> / <i>čhav-es-</i>	<i>devl-es</i>	<i>raš-as</i>
obliquus plurálu	<i>čhaj-en-</i>	<i>daj-en-</i>	<i>čhav-en-</i>	-	

Tabulka 7 Nepravidelná flexe oikoklitických substantiv

3.1.3.4. Flexe xenoklitických substantiv

	maskulina koncové /o/	maskulina koncové /i/	maskulin a koncové /u/	maskulina koncové /a/	maskulina koncovka /-v-o/	feminina koncovka /-a/
vzor	<i>baráto</i> „kamarád“	<i>orvoši</i> „lékař“	<i>papu</i> „děd“	<i>cimbora</i> „kamarád“	<i>tanítóvo</i> „učitel“	<i>barátka</i> „kamarádka“
NOM SG	<i>barát-o</i>	<i>orvoš-i</i>	<i>-u</i>	<i>cimbor-a</i>	<i>tanító-v-o</i>	<i>barátk-a</i>
NOM PL	<i>barát-i</i>	<i>orvoš-a</i>	nedolože no	<i>cimbor-a</i>	<i>tanító-v-i</i>	<i>barátk-i</i>
OBL SG	<i>barát-o-s-</i>	<i>orvoš-i-s-</i>	nedolože no	* <i>cimbor-a-s-</i>	<i>tanító-v-o-s-</i>	<i>barátk-a</i>
OBL PL	<i>barát-en-</i>	<i>orvoš-en-</i>	nedolože no	<i>cimbor-en-</i>	<i>tanító-v-en-</i>	<i>barátk-en-</i>

Tabulka 8 Flexe oikoklitických substantiv

3.2. Adjektiva

3.2.1. Derivace adjektiv

Prefixem se v centrálních dialektech romštiny odvozují adjektiva negativního významu z jiných adjektiv. V krásnohorské romštině se jedná o velmi omezený prostředek derivace, doložena jsou pouze adjektiva *na-láčh-o* „špatný, zlý“ < *láčh-o* „dobrý“ a *na-žírošn-o* „nemastný“ < *žírošn-o* „mastný“. Ve významu „špatný, zlý“ je ovšem používanější z maďarštiny adaptované adjektivum *rós-n-o* (maď. *rossz* „špatný, zlý“). Podobně je odvozeno i adverbium *na-mišto* „špatně“ < *mišto* „dobře“. Domnívám se, že se jedná o kalkování ze slovanských jazyků.

Adjektivum *közel-o* „blízky“ je derivováno z adverbia < *közel* „blízko“ pomocí flektivních morfémů.

Většina adjektiv se v krásnohorské romštině odvozuje pomocí derivačních sufixů. Sufix *-an-* odvozuje adjektiva z kmenů xenoklitických substantiv. Jedná se zejména o pojmenování druhů masových jídel derivované z kmenů názvů zvířat: např. *bal-an-o* „vepřový“ < *bálo* „prase“, *grast-an-o* „koňský“ < *grast* „kůň“, *bakr-an-o* „skopový“ < *bakr-o* „ovce“. V případě adjektiv *gurv-an-o* „hovězí“ < *guruv-ň-i* „kráva“ a *d'ukl-an-o* „psí“ < *d'ukel* „pes“ odvozených z disylabických kmenů, dochází k elizi vokálu v kmeni. V případě ostatních významových spojení se adjektivum z názvů zvířat odvozuje genitivem např. *guruvň-a-ker-e jákha* „kravské oči“ nebo *bál-es-ker-i farka* „prasečí ocas“. Tento sufix také slouží k odvození adjektiva označujícího vlastní etnicitu *rom-an-o* „romský“ < *rom* „Rom“.

Sufix *-(j)al-* se využívá k derivacím popisujícím fyzický stav (např. *zor-al-o* „silný“ < *zor* „síla“, *bokh-al-o* „hladový“ < *bokh* „hlad“, *kirm-al-o* „červivý“ < *kirm-o* „červ“).

S derivačním sufixem *-val-* je doloženo pouze jedno adjektivum *rat-val-o* „krvavý“ < *rat* „krev“.

Sufix *-ik-* slouží k derivacím především z přejatých substantiv (nepř. *med'-ik-o* „měděný“ < *med'-o* „měď“, *araň-ik-o* „zlatý“ < *araň-o* „zlato“, *kováč-ik-o* „kovářský“ < *kováč-i* „kovář“, *ungr-ik-o* „maďarský“ < *ungr-o* „Maďar“, *augustuš-ik-o* „srpnový“ < *augustuš-i* „srpen“, *tövišk-ik-o* „ostnitý“ < *tövišk-o* „trn“). Od xenoklitických substantiv jsou doložena adjektiva označující názvy stromů, odvozená od názvů plodů (např. *phábaj-ik-o* *kašt* „jabloň“ < *phábaj* „jablko“, *ámbrol-ik-o* *kašt* „hrušeň“ < *ámbrol* „hruška“).

Sufixem *-ikán-/ikan-* se odvozují adjektiva z osobních oikoklitických substantiv (např. *čhavor-ikán-o* „dětský“ < *čhavor-o* „dítě“, *gad'-ikán-o* „neromský“ < *gád'-o* „nerom“,

murš-ikán-o „mužský“ < *murš* „muž“, *čhav-ikán-o* „chlapecký, chlapský“ < *čhávo* „chlapec“, *d'uvj-ikán-o* „ženský“ < *d'uvji* „žena“). Zároveň se tímto sufixem odvozují adjektiva od označení sídel (např. *gav-ikán-o* „vesnický“ < *gav* „vesnice“, *fór-ikán-o* „městský“ < *fór-o* „město“). Z oikoklitického substantiva je odvozeno také adjektivum *morč-ikán-no* „kožený“ < *morč-i* „kůže“. Další doložené použití sufixu *-ikán-* je v desubstantivum *ňulikáno* „zaječí“ z xenoklitického *ňúl-o* „zajíc“, které označuje pojmenování masa, (srov. *ňul-es-ker-i farka* „zaječí ocas“ viz výše). Z oikoklitického substantiva je odvozeno také adjektivum *morč-ikán-no* „kožený“ < *morč-i* „kůže“. V některých případech slouží deadjektivní derivace tímto sufixem k zesílení původního významu (např. *čor-ikan-o* „chudobný“ < *čor-o* „chudý“) nebo k jeho posunu (např. *bár-ikan-o* „pyšný“ < *bár-o* „velký“).

Sufix *-un-* slouží především k derivaci adjektiv z lokálních adverbí (např. *opr-un-o* „horní“ < *opr-e* „nahore“, *tel-un-o* „dolní“ < *tel-e* „dole“, *angl-un-o* „přední“ < *angl-e* „vepředu“, *pal-un-o* „zadní“ < *pál-e* „vzadu“, *andr-un-o* „vnitřní“ < *and-e* „uvnitř“ ve kmeni se zachovává původní /r/). Tímto sufixem se také odvozují adjektiva z názvů materiálů (např. *cakl-un-o* „skleněný“ < *cakl-o* „lahev“ v původním významu „*sklo“, dnes „lahev“, *trast-un-o* „železný“ < *tras(t)* „železo“, *kašt-un-o* „dřevěný“ < *kaš(t)* „strom, dřevo“) a dvě adjektiva obdobného významu odvozená od pseudoparticipií sloves s kmenem *dar-* „strach“: *dar-a-nd-un-o* „bojácný“ < *dar-an* „bát se“ a *dar-a-d-un-o* „ustrášený“ < *dar-av-en* „strašit“.

Sufix *-utn-* je doložen u třech adjektiv: *mašk-utn-o* je užito jako řadová číslovka „druhý“ v původním významu „prostřední“ a je dovozeno z adverbia *mašk-ar* „mezi“, *khér-utn-o* „domácí“ z adverbia *khér-e* „doma“ a adjektivum *vír-utn-o* „svatební“ je derivováno z preverbia od slovesa *lel víra* „oženit se, vdát se“ v původním významu „*přísahat“.

Sufix *-ošn-* slouží k odvozování adjektiv z názvů plodů (např. *pháb-ošn-o* „jablečný“ < *pháb-aj* „jablko“, *akhor-ošn-o* „ořechový“ < *akhor* „ořech“, *pendek-ošn-o* „lískovoříškový“ < *pendek-a* „lískové oříšky“). Obdobný sufix *-óšn-* slouží k derivacím z kmenů zakončených na /nd/ (*brišind-óšn-o* „deštivý“ < *brišind* „déšť“), což jsou také perfektivní kmeny sloves vokalickým kmenem (např. *hasa-nd-óšn-o* „usměvavý“ < *hasa-n* „smát se“). Od participia slovesa *dar-av-en* „strašit“ se dovozuje adjektivu *dar-a-nd-óšno pindrangé* - „bosý“

3.2.2. Adaptace adjektiv

Adaprační sufix *-n-* *náthaš-n-o* „nastydlý“ < *nátha* „rýma“, *žír-ošn-o* „mastný“ < *žír-o* „tuk“, *šöröšno* „pivní“ < *šör-o* „pivo“), do této kategorie spadají i v kapitole o derivacích

substantiv zmíněné názvy bankovek, což jsou substantivizovaná adjektiva (*šelkoronášni* „stokoruna“ < *šel koroni* „sto korun“, *ezrešni* „tisícovka“ < *ezero* „tisíc“).

3.2.3. Komparativ a superlativ

Komparativ je produktivní a vytváří se připojením sufixu *-eder* k flektivnímu kmeni adjektiv (*bar-eder* „větší“ < *bár-o* „velký“, *kuč-eder* „dražší“ < *kuč* „drahý“) a adverbii a číslovce (*sig-eder* „dříve“ < *sig* „brzo“, *buteder* „více“ < *but* „mnoho“), přičemž u komparativů z oikoklitických adjektiv často dochází k ztrátě vokalické délky ve flektivním kmeni.

Adjektiva *lách-o* „dobrý“ a *nalácho/rósno* „špatný, zlý“ mají nepravidelné komparativy *feder* „lepší“ a *goreder* „horší“. *Feder* „lépe“ a *goreder* „hůř“ jsou také komparativy adverbii *mišto* „dobře“ a *namišto* „špatně“.

Jak již bylo napsáno, komparativ je produktivní a lze ho tedy vytvořit i z xenoklitických adjektiv (*drágasn-eder* „dražší“ < *drágasn-o* „drahý“) i adverbii (*közel-eder* „blíže“ < *közel* „blízko“).((1)) Doloženou výjimkou je komparativ *d'oršaban* „rychleji“, který je přejatý z maďarštiny i s maďarským komparativním sufixem (maď. *gyors-abb-an* „rychleji“).

Komparativ je možno zintenzivnit sociativem kvantifikátoru *but* „hodně“; podle Bodnárové (2009) se jedná o kalk z maďarštiny((2)).

(1) *ada kaš buteha közeleder sar oda kaš*
„tenhle strom je mnohem blíže než tamten strom“

(2) *gavikáno életo buteha pháreder hin sar o fórikáno*
„venkovský život mnohem těžší je než městský“

Superlativ adjektiv i adverbii se tvoří připojením maďarského superlativního prefixu *leg-* před komparativní tvar (*leg-phureder* „nejstarší“ < *phureder* „starší“, *leg-feder* „nejlepší / nejlépe“ < *feder* „lepší / lépe“, *leg-sigeder* „nejdříve“ < *sigeder* „dříve“). Superlativní tvar *legd'oršaban* „nejrychleji“ je tak celý převzatý z maďarštiny (maď. *leg-gyorsabban*).

3.2.4. Flexe adjektiv

Adjektiva se dají rozdělit na dva různé typy, ty které mají flexivní morfém pádu, rodu a čísla a ty, co jsou zakončena konsonantem. Není rozdíl mezi xenoklitickými a oikoklitickým adjektiválii.

	M.SG	F.SG	PL
NOM	<i>tern-o</i>	<i>terň-i</i>	<i>tern-e</i>
OBL	<i>tern-e</i>	<i>terň-a</i>	<i>tern-e</i>

Tabulka 9 Flexe adjektiv s vokalickým zakončením

Při femininí flexi se palatalizuje finální dentála flexivního kmene jak v nominativu tak v obliquu. U adjektiva *šil-al-o*, derivovaného ze substantiva *šil* „chlad“, se užívají dva různé tvary v závislosti na číslu a rodu subjektu, v případě, že se jedná o femininum singuláru, palatalizuje se finální /l/ kmene na /j/ (*šij-aj-ji bajval* „studený vítr“, *šij-aj-i pataka* „studený potok“), v případě, že se jedná o plurál, k palatalizaci nedochází (*trin šilale čhon* „tři studené měsíce“). Singulár makulina v pozici subjektu není doložen, ale analogicky se domnívám, že by tvar adjektiva měl být, také napalativovaný **šil-al-o* „studený“.

Jak již bylo naznačeno, adjektiválie s finálním konsonantem se skloňují jinak. Mezi doložené patří adjektivum *šukár* „krásný“ a adjektivální zájmeno *áver* „jiný“ (viz tabulka). V nominativu plurálu alternuje koncokový a bezkoncokový tvar, častější je bezkoncokový. V nepřímém kmeni adjektiválie *áver* dochází k elizi /e/ (např. *na hasa ávr-e manušen!* „nesměj se jiným lidem“).

	M.SG	F.SG	PL
NOM	<i>šukár-0</i>	<i>šukár-0</i>	<i>šukár-0/-a</i>
OBL	<i>šukár-e</i>	<i>šukár-a</i>	<i>šukár-e</i>

Tabulka 10 Flexe adjektiv s konzonantním zakončením

Komparativní a superlativní tvary mají v nominativu plurálu vždy sufix *-a*, např. *garud'e valesavo xáben opo rosnedera d'ivesa* „schovali nějaké jídlo na horší časy“.

	M.SG	F.SG	PL
NOM	<i>bareder-0</i>	<i>bareder-0</i>	<i>bareder-a</i>
OBL	<i>bareder-e</i>	<i>bareder-a</i>	<i>bareder-e</i>

Tabulka 11 Flexe komparativu a superlatvu

3.3. Adverbia

3.3.1. Adverbia způsobu

Původní neodvozená adverbia jsou *ávka* „takhle“, *sig* „rychle“, *mišto* „dobře“, *namišto* „špatně“. Přejatá z maďarštiny jsou *hijába* „nadarmo“ (maď. *hiába*), *pontošan* „přesně“ (maď. *pontosan*), *bistošan* „jistě“ (maď. *biztosan*), *d'alog* „pěšky“ (maď. *gyalog*), *ind'en* „zadarmo“ (maď. *ingyen*), *teješ'en* „úplně“ (maď. *téljesen*), *ed'eneš'en* „rovně“ (maď. *egyenesen*), *egíšégeš'en* „zdravě“ (maď. *egészségesen*), *okošan* „chytře“ (maď. *okosan*), *hangošan* „nahlas“ (maď. *hangosan*), *igen* „velmi“ (maď. *igen*), ze srbochorvatštiny *dósta* „dost“ (sch. *dosta*).

Semikalkem je adverbium *maj-na* „skoro“, vzniklé z maďarské kompozice *majd-nem* téhož významu nahrazením záporu *nem* romským *na* „ne“

Za oikoklitických adjektiv se původně derivovaly adverbia pomocí sufixu *-e*, např. *polók-e* „pomalu“ < *polók-o* „pomalý“, *phár-e* „těžce, obtížně“ < *phár-o* „těžký“, *šukár-e* „krásně“ < *šukár* „krásný“, ale tento sufix je doložen pro derivaci i z adaptovaných adjektiv *očón-e* „levně“ < **očón-o* „levný“ (maď. *olcsó*).

Formant *-on-e* se pravděpodobně používal k derivaci z adaptovaných adjektiv, ale synchronně je doložen pro derivace z oikoklitických adjektiv *úč-on-e* „vysoko“ < *úč-o* „vysoký“, *čáč-on-e* „pravdivě“ < *čáčo* „pravdivý“, *phár-on-e* „těžce, obtížně“ < *phár-o* „těžký“, *bang-on-e* „ohnutě“ < *bang-o* „křivý, ohnutý“.

Omezeně produktivní je formant převzatý z maďarských deadjektivních adverbii *-oš-an*, což dokládá derivace *diliň-oš-an* „hloupě“ z oikoklitického adjektiva *dilin-o* „hloupý“.

3.3.2. Lokální adverbia

	direktivní	stativní	separativní
inesivní	<i>and-e</i> „dovnitř“	<i>and-e</i> / <i>andr-al</i> „vevnitř“	<i>andr-al-ú</i> „zevnitř“
extraesivní	<i>áv-i</i> „ven“	<i>ávr-al</i> / <i>árv-al</i> „venku“	<i>árv-al-úl</i> „zvenku“
horizontální superiorní	<i>op-e</i> „nahoru“	<i>op-e</i> „nahore“	<i>opr-al-úl</i> „zezhora“
horizontální inferiorní	<i>tél-e</i> „dolů“	<i>tél-e</i> „dole“	<i>tel-al-úr</i> „zespoda“
vertikální anteriorní	<i>angl-e</i> „dopředu“	<i>angl-al</i> „vpředu“	<i>angl-al-úl*</i> „zepředu“
vertikální posteriorní	<i>pál-e</i> „dozadu“	<i>pál-al</i> „vzadu“	<i>pal-al-úl</i> „zezadu“
cirkumlativní	<i>körül</i> <i>körbeškeril</i> <i>köréškeril</i>		
proximální	<i>köz-e</i> „blíž“	<i>köz-el</i> <i>páš-e</i> „blízko“	<i>köz-el-ű</i> „zblízka“
distanční	<i>dúr</i>	<i>dúr</i>	<i>dúr-al-úr</i> , <i>dúr-al-úl</i>
orientační „levá strana“	<i>bal-ra</i> „doleva“	<i>opo bal-an-o ódalo</i> „vlevo“	-
orientační „pravá strana“	<i>job-ra</i> „doprava“	<i>opo job-n-o ódalo</i> „vpravo“	<i>job-no ódal-os-tar</i> „zprava“
„lexikální“	<i>khér-e</i>	<i>khér-e</i>	nedoloženo

Tabulka 12 Lokální adverbia

Lokální adverbia určují umístění a pohyb v prostoru. Informace o umístění v prostoru je nesena kmenem, výjimku tvoří několik přejatých maďarských lokálních adverbii a desubstantivní adverbia s kmenem *khér-* „dom-“.

Směr (direktivní, separativní) nebo absence pohybu (stativní) je určen sufixem/formantem. Direktivní funkce adverbii je vyjádřena sufixy *-e* a *-i*.

(3) *na sa la zor pál-e te d'an khére*
neměla sílu jít zpátky domů

(4) *te phurdela i bajval , na džá áv-i*
bude-li foukat vítr, nepůjdu ven

Výjimkou jsou lokální příslovce *dúr* „daleko“, které je homonymní pro stativní i direktivní funkci a nemá žádnou koncovku. Stativní funkce lokálních adverbii je vyjádřena sufixem *-al*, s výjimkou interiorního adverbia *tél-e* „dole“ a superiorního adverbia *tél-e* u nichž jsou stativy homonymní s direktivou.

(5) *míri aňóška áčhelas angl-al , me mé pál-al*

moje tchyně stála vepředu, já úplně vzadu

(6) *me bešaw tél-e , miro phral meg op-e*

bydlím dole, můj bratr nahoře

Separativní formant je alomorfní *-al-ú / -el-ú / -al-úl / -al-úr*. Distribuci alomorfů, až na sufix *-el-ú*, který se vykytuje jen v proximálním adverbium *köz-el-ú* „zblízka“, se mi nepodařilo odhalit, protože alomorfy alternují i u jednotlivých mluvčích.

(7) *andr-al-ú ávi péja šelkoronášni*

zevnitř vypadla stokoruna

(8) *má köz-el-ú na dičhol ajsa šukárake*

zblízka už nevypadá taková krásná

(9) *opr-al-úl denašja*

příběhla zespoda

(10) *tel-al-úr denašja*

příběhla zespoda

Cirkumlativní adverbium *körül* „okolo“ je přejaté z maďarštiny, cirkumlativitu zdůrazňují jeho kompozita *kör-be-š-keril* a *kör-ész-keril* s dalšími maďarskými cirkumlativy. Proximalita je vyjádřena maďarským kmenem *köz-* „blíz-“, se kterým jsou doložena stativní, direktivní i separativní adverbia.

Deiktickými lokálními adverbii se budu zabývat v kapitole o demonstrativech.

3.3.3. Temporální adverbia

Temporální adverbia jsou původní *adád'ive* „dnes“, *íd'* „včera“, *táha* „zítra“, *akána(k)* „teď, nyní“, *čila* „dávno“, *sig* „brzo“ a z maďarštiny přejatá *šoha* „nikdy“ (maď. *soha*), *mind'ár* „hned“ (maď. *mindjárt*), *utojára* „naposledy“ (maď. *utoljára*), *nemšokára* „zanedlouho“ (maď. *nemsokára*), *újra* „znova“ (maď. *újra*), *furt* „pořád“ (maď. dial. *furt*), *šókal* „dlouho“ (maď. *sokal*), *šokšor* (maď. *sokszor*).

3.4. Číslovky

3.4.1. Kardinální (základní) číslovky

Číslovky jedna až šest, deset, dvacet a sto jsou v krásnohorské romštině indoárijského původu: *jekh* 1, *dú* 2, *trin* 3, *štár* 4, *pándž* 5, *šóů* 6, *deš* 10, *biš* 20 a *šel* 100. Při skloňování číslovek dva a šest se zachovávají původní kořeny (*dúj-* a *šov-*). Číslovky sedm až devět jsou původu řeckého: *efta* 7, *oxto* 8, *eña* 9; přejímkami z maďarštiny jsou třicet, čtyřicet, padesát, šedesát, sedmdesát, osmdesát, devadesát a tisíc: *harminc* 30, *ned'ven* 40, *ötven* 50, *hatvan* 60, *hetven* 70, *hólcvan* 80, *kilencven* 90, *ezero* 1000; číslovka milión variuje mezi slovenskou *milijóno* a maďarskou přejímkou *milijó*.

Číslovky jedenáct až šestnáct se vytvářejí pomocí aditivního konektoru *-u-* (*deš-u-jekh* 11), sedmnáct až devatenáct nulovým morfémem (*deš-efta* 17), dvacet jedna až dvacet devět pomocí morfému *-te-* (*biš-te-jekh* 21). Číslovky mezi třicet a sto se vytvářejí tak, že se k maďarské přejímce označující decimální číslovku přidá nulovým morfémem základní číslovka (*harminc-jekh* 31). Při použití těchto a vyšších číslovek mluvčí často přepínají do maďarštiny.

1	<i>jekh</i>
2	<i>dú (dúj-)</i>
3	<i>trin</i>
4	<i>štár</i>
5	<i>pándž</i>
6	<i>šóů (šov-)</i>
7	<i>efta</i>
8	<i>ochto</i>
9	<i>eña</i>
10	<i>deš</i>
11-16	<i>deš-u-jekh, deš-u-dú, deš-u-trin, deš-u-štár, deš-u-pándž</i>

17-19	<i>deš-efta, deš-ochto, deš-eňa</i>
20	<i>biš</i>
21-29	<i>biš-te-jekh, biš-te-dú, biš-te-trin, biš-te-štár, biš-te-pándž, biš-te-šoú, biš-te-efta, biš-te-ochto, biš-te-eňa</i>
30	<i>harminc</i>
40	<i>neďven</i>
50	<i>ötven</i>
60	<i>hatvan</i>
70	<i>hetven</i>
80	<i>ňólcvan</i>
90	<i>kilencven</i>
100	<i>šel</i>
1.000	<i>ezero</i>
1.000.000	<i>milijóno, milijó</i>

Tabulka 13 Základní číslovky

3.4.2. Fraktální číslovky (zlomky)

Fraktální číslovky jsou *jepaš* polovina a přejímka z maďarštiny *neďed-o* (maď. *negyed*). Ještě menší jednotky se tvoří dativem - *neďedoske o neďedo*, čtvrtina čtvrtiny.

3.4.3. Řadové (ordinální) číslovky

Řadové číslovky se skloňují podobně jako oikoklitická adjektiva. Tvoří se adaptací maďarských řadových číslovek sufixem *-n-*, *elšó-n-o*, první (maď. *első*), *mášodik-n-o*, druhý (maď. *második*), ostatní řadové číslovky se tvoří stejně, *harmadik-n-o* třetí (maď. *harmadik*). Variantně se užívá řadová číslovka odvozená od číslovky dva, tvoří se přidáním morfému *-t-*, *dú-t-o*.

(11) *pal oda visaj-uň*

ande mášodik-n-i križovatka

opo balano

ódalo

potom otočit se.IMP.2SG na druhý.NOM.F křižovatka na levý.NOM.M strana

(12) *p-i harmadikno drom visaj-uř jobra*
na.F třetí ulice zahrnout.IMP.2SG do prava

(13) *pař i dujto křižovatka band'-uv and-o balan-o ódalo*
u DEF druhý křižovatka zahrnout.IMP.2SG do.M levý.NOM.M strana

Multiplikativní (násobné) číslovky

Násobné číslovky se tvoří z ostatních sufixem *-var* (*jekh-var* jednou), v případě číslovek končících na *-r* jeho alomorfním tvarem *-val*, (např. *buterval* víckrát), který vzniknul disimilací /r>l/.

(14) *jekh-var kamj-omas te d'an amerik-a-te*
jedna-krát chtít-IRR COMP jít-INF Amerika.OBL.LOC

(15) *buter-val phirav rať-a-ha sig thud-e-ske*
více.krát chodit.1SG ráno.OBL.SOC brzo mléko.OBL.DAT

Nepřímý pád všech druhů číslovek se shoduje s nepřímým pádem adjektiv zakončených vokálem, tj. OBL.M *-e*, OBL.F. *-a* OBL.PL. *-e* (*jekh-e romes* jednoho muže, *jekh-a romňa* jednu ženu, *dúj-e pheňen* dvě sestry).

(16) *angl-i bóta dikhj-om jekhe rom-e-s*
před.F obchod vidět.AOR.1SG jedna.OBL.M muž.OBL.ACC

(17) *pind'ard'-om jekha terň-a čha ko khelel-as vaš*
o lóve
poznat.AOR jedna.OBL.F mladý.OBL.F dívka-ACC kdo tančit.PRET.3SG za DEF peníze

(18) *oká berš me dikhj-om míre dúje pheň-e-n*

minulý rok já vidět.AOR.1S můj.OBL.PL dva.OBL.PL sestra.OBL.PL.ACC

V pozici syntaktického substantiva se číslovky skloňují jako oikoklitická podstatná jména, tj. OBL.M *-e-s-*, OBL.F. *-a-* OBL.PL. *-en-*.

(19) *čak jekh-a*
jen jedna.OBL.F.ACC

(20) *dú pal but berš-a khére áj-e , dú le trin-en-dar*
dva po mnoho rok.PL domů přijít.AOR.3PL dva DEF tři.OBL.PL.ABL

Po číslovkách větších než jedna (singulár) jsou substantiva v plurálu. Výjimku tvoří substantiva *čhon* měsíc, *berš* rok a *d'ives* den, které stojí za číslovkou často v singuláru. Méně frekventovaná je varianta, kdy tato substantiva stojí v plurálu za číslovkami.

(21) *oka berš sa trin čhon šilale*
minulý rok COP.PERF.3SG tři měsíc.SG chladný.PL

(22) *dú pal but berš-a khére áj-e , dú le trin-en-dar*
dva po mnoho rok.PL domů přijít.AOR.3PL dva DEF tři.OBL.PL.ABL

3.5. Zájmena

3.5.1. Personálie (osobní zájmena)

	1SG	2SG	3SG.M	3SG.F	1PL	2PL	3PL
NOM	<i>me</i>	<i>tu</i>	<i>jó</i>	<i>jój</i>	<i>amen</i>	<i>tumen</i>	<i>jón</i>
OBL	<i>man-</i>	<i>tu-</i>	<i>les-</i>	<i>la-</i>	<i>amen-</i>	<i>tumen-</i>	<i>len-</i>
ACC	<i>man/ ma</i>	<i>tut</i>	<i>les</i>	<i>la</i>	<i>amen</i>	<i>tumen</i>	<i>len</i>
POS	<i>mír- /m-</i>	<i>tír- /t-</i>	<i>lesker-</i>	<i>laker-</i>	<i>amár-</i>	<i>tumár-</i>	<i>lenger-</i>

Tabulka 14 Osobní zájmena

Třetí osoba singuláru rozlišuje rod, maskulinní tvar je *jó* „on“ a femininní *jój* „ona“. Tvary třetí osoby začínají v nominativu protetickým *j-* a mají kořen s dlouženým vokálem, včetně plurálu *jón* „oni“. V nepřímém pádu mají nepravidelný kmen: *les-* 3SG.M, *la-* 3SG.F a *len-* 3SG.PL. Kmen nepřímého pádu první osoby singuláru je také nepravidelný: *man-*. Akuzativ a ostatní pády, kromě 1SG a 2SG genitivu, se tvoří pravidelně jako u substantiv. Posesiva mají v první a druhé osobě singuláru supletivní tvary *mír-* a *tír-*, a skloňují se jako adjektiva, např. *mír-a romň-a-ha* „já.POS.OBL žena.OBL.SOC“.

3.5.2. Reflexiva (zvrtná zájmena)

	3SG	3PL
OBL	<i>pes-</i>	<i>pumen-</i>
ACC	<i>pes</i>	<i>pumen</i>
POS	<i>pír-</i>	<i>pumár-</i>

Tabulka 15 Zvrtná zájmena

Reflexiva se v romštině z Krásnohorského Podhradí používají pouze pro referenci k subjektu ve třetí osobě singuláru a plurálu. Nepřímým kmenem je *pes-* 3SG (xx) a *pumen-* 3PL (xx). Posesivní tvary jsou nepravidelné jak v singulár *pír-* (xx), tak v plurálu *pumár-* (xx).

(23) *paš-o thoviben d'ijavl-as* *pes-ke*
 při.DEF praní zpívat.PRET.3SG REFL.3SG.OBL.DAT

(24) *ligind'e pumen-ca píra*
 vžit.AOR.3PL REFL.3PL.OBL.SOC REFL.3SG.OBL.GEN.OBL.F

(25) *štár-berš-en-ger-a čhajór-a*
 čtyři.rok.OBL.3PL.GEN.OBL dívka.ACC

(26) *denáš-ja pes te garuv-el and-e bura*
 utéct.AOR.3SG REFL.3SG.OBL.ACC COMP schovat.INF do.DEF křoví

(27) *mar-en pumen vaš o páňi*
 bít.PRES.3PL REFL.3PL.OBL.ACC o DEF voda

(28) *xan-el o bal-a píra čhaj-or-a-ke*
 česat.PRES.3SG DEF vlas.PL REFL.3SG.OBL.GEN.OBL.F
 dívka.DEM.OBL.F.DAT

(29) *pumár-e dolg-i pumenca phíraven*
 REFL.3PL.OBL.GEN.PL věc.PL REFL.3SG.OBL.GEN.OBL.F nosit.PRES.3PL

3.5.3. Reciprokum

Reciprokum v krásnohorské romštině vzniklo metatezí z kompozita základní číslovky *jekh* a z nepřímého kmene *jekh-vár-e-s- < *jekh-áv-r-e-s-*. Nominativní, genitivní a ablativní tvar reciproka nejsou doloženy.

	Reciprokum	Příklad
ACC	<i>jekhváres</i>	<i>pal oda vičinkeráši ... d'ülölınd'am jekhváres</i> „po té hádce ... jsme se znepřátelili“
DAT	<i>jekhváres-ke</i>	<i>jekhváreske ando jákha dikhje</i> „jeden druhému se dívali do očí“

LOC	<i>jekhváres-te</i>	<i>vičinkerenas ope pumende jekhváreste</i> nadávali na sebe
SOC	<i>jekhvár-e-ha</i>	<i>íd' zorale rušje jekhváreha de valesar már ekhetáne áje</i> „včera se silně pohádali, ale nějak se zase dali dohromady“

Tabulka 16 Flexe reciproka

3.5.4. Demonstrativa (ukazovací zájmena)

Vzdálenost	Pád	SG.M	SG.F	PL
proximální	NOM	<i>a-d-a</i>	<i>a-j-a</i>	<i>a-l-e</i>
	OBL	<i>a-l-e</i>	<i>a-l-a</i>	<i>a-l-e</i>
distální	NOM	<i>o-le</i>	<i>o-j-a</i>	<i>o-l-e</i>
	OBL	<i>o-l-e</i>	<i>o-l-a</i>	<i>o-l-e</i>

Tabulka 17 Demonstrativní série

	AD-	OD-	AK-	OK-
determinátor	<i>ada</i>	<i>oda</i>		<i>oka</i>
stativ	<i>adaj</i>	<i>odoj</i>	<i>áke</i>	<i>óke</i>
direktiv	<i>arde</i>	<i>od'a,ere</i>		
separativ	<i>áthar</i>	<i>óthar,</i>		
kvalita	<i>ajso</i>			
způsob	<i>avka</i>			
Míra/počet/trvání	<i>aci</i>			
komparativ		<i>od'ader</i>		
pořadí				
násobek				
velikost				
prolativ				
čas			<i>akor</i>	

Tabulka 18 Deiktické série demonstrativ

3.5.5. Expletiva (výplňková zájmena)

Většina centrálních dialektů do funkce expletiva gramatikalizovala původní demonstrativum *kova* (Elšík, 2005). V nasbíraném materiálu je toto výplňkové zájmeno doloženo pouze v kořeni depronominálního adjektiva *kovašno* ve spojení *kovašne jakha*, kterým informátor přeložil „šilhavé oči“

3.5.6. Interrogativa (tázací zájmena)

Ontologická kategorie	Čeština	Krásnohorská romšтина	Příklad
osoba	kdo	<i>ko</i>	<i>ko ada kerđ'a?</i>
osoba: vlastník	čí	<i>kas-ker-o</i>	
věc	co	<i>so</i>	<i>so tut diňa?</i>
příčina/důvod, účel	proč	<i>sos-ke</i>	<i>soske hin ajsi xojard'i?</i>
identita	který	<i>savo</i>	
kvalita	jaký		<i>savo xaben kamel tiri áňoška?</i>
velikost	jak velký	-	-
způsob	jak	<i>sar</i>	<i>sar arde tut xúňal?</i>
čas: trvání	jak dlouho	<i>sar šókal</i>	<i>na džanav sar šókal uvá het</i>
čas: „stativ“	kdy	<i>kana</i>	
čas: „separativ“	odkdy	<i>kanastar</i>	
čas: „direktiv“	dokdy	<i>d'i med'ig</i>	
místo: stativ	kde	<i>ká</i>	<i>ká hine? kaj čhúri so leha phutrad'al o lil?</i>
místo: direktiv	kam	<i>kija</i>	<i>ňáňa, kija džas?</i>
místo: separativ	odkud	<i>mere</i>	
místo: prolativ	kudy		<i>d'anes mere kampes khér te d'an ?</i>
kvantita: počet	kolik	<i>keci</i>	<i>keci motóra hi les?</i>
kvantita: pořadí	kolikátý	<i>haňadik-n-o</i>	<i>haňadikno pijes?</i>
kvantita: násobek	kolikrát	<i>keci-var</i>	<i>kecivar má kampuvá tuke te phenen ?</i>

Tabulka 19 Interrogativa

Posesivní interogativum *kas-ke-r-* „čí“ je tvořeno pravidelně genitivem z *ko* „kdo“ a má adjektivní flexi. Tázací zájmeno *soske* „proč“ je tvořeno pravidelně dativem ze *so* „co“. Adjektivní flexi má také interogativum *savo-* ve významu „jaký“ nebo „který“. Informanti nepoužívali tázací zájmeno pro „jak dlouho“ a tento význam kalkovali konstrukcí stejného významu *sar šókal* (dlouho - madř. *sokáig*). Temporální interogativum *odkdy* je vytvořeno ablativem *kana* „kdy“. Význam „dokdy“ je tvořen konstrukcí *d'i med'ig*. Kásnohorská

romština rozlišuje mezi stativním a direktivním významem interogativa místa: *ká* „kde“ a *kija* „kam“. Ve významech „odkud“ a „tudy“ je užívána maďarská přejímka *mere*. Tázací zájmeno zjišťující počet je *keci* „kolik“, z něj se stejně jako u násobných číslovek vytváří interogativum násobku *keci-var* „kolikrát“ sufixem *-var*. Tázací zájmeno *haňadik-n-* „kolikátý“ se vytváří adaptací maďarského interogativa stejného významu *hányadik* sufixem *-n-*. Stejně jako se vytvářejí v krásnohorské romštině řadové číslovky z maďarských řadových číslovek. Toto interogativum má také stejně jako řadové číslovky oikoklitickou adjektivní flexi.

3.5.7. Indefinita (neurčitá zájmena) a negativa

Interrogativum	VALE-	AKAR-	NI-
<i>ko</i>	<i>valeko</i>	<i>akarko</i> (<i>báarakarko</i> , <i>bárko</i>)	<i>ňiko</i>
<i>so</i>	<i>valeso</i>	-	<i>ňišta</i>
<i>savo</i>	<i>valesavo</i>	<i>akarsavo</i>	<i>ňisavo</i>
<i>sar</i>	<i>valesar</i>	-	-
<i>ká</i>	<i>valeká*</i>	<i>akarká</i>	<i>ňiká</i>
<i>kija</i>	<i>valekija/valekija</i>	-	<i>ňikhaj</i>
<i>mere</i>	<i>valemere</i>	<i>akarmere</i>	<i>ňimere</i>
<i>kana</i>	<i>valekana</i>	<i>akarkana</i>	<i>šoha</i>
<i>keci</i>	<i>valekeci</i>	-	<i>ňikeci</i>

Tabulka 20 Indefinita a negativa

Indefinita specifické neurčitosti jsou v krásnohorské romštině odvozena z interogativ derivačním markerem *vale-* (maď. *vala-*), např. neurčité zájmeno *vale-ko* „někdo“.

Indefinita libovolné neurčitosti jsou většinou v krásnohorské romštině odvozena z interogativ derivačním markerem *akar-* (maď. *akár-*), např. neurčité zájmeno *akar-ko* „kdokoliv“. V nasbíraném materiálu je pro libovolnou neurčitost doložen i derivační marker *bár-*, který je také původně maďarský. Vyskytuje se, ale jen v indefinitech derivovaných z interogativa *ko* „kdo“ *bár-ko* a *bár-akar-ko*. Kompozice dvou různých morfémů stejného významu má zřejmě zesilující charakter. Vedle derivace *akar-kana* „kdykoliv“ je doložena i přejímka z maďarštiny *akarmikor* (maď. *akármikor*).

Negativa se v krásnohorské romštině většinou derivují z interogativ markerem *ňi-*,

např. *ni-ko* „nikdo“. Ve významu „nic“ se používá srbochorvatská přejímka *ništa*, která se ovšem skloňuje jako hypotetické **ni-so*, např. *ni-so-s-ke* nic-OBL.M.SG-DAT. Přejímkou z maďarštiny je také *soha* „nikdy“ (maď. *soha*).

3.5.8. Totalizátory a heteropronomina

osoba	<i>sako</i>	(30) <i>gondolinav hod' sako gondolinel čak pal peste</i> „myslím, že každý myslí jen na sebe“
	<i>savóre</i>	(31) <i>jój denašel sigeder sar savóre</i> „ona běží rychleji než všichni (ostatní)“ (32) <i>píra orditášiha savóren ope ušťad'a</i> „svým křikem všechny probudila“
věc	<i>minden</i>	(33) <i>vejo vičind'a prágatar, hoť le čaládoha minden mišto hi</i> „zeť zavolal z Prahy, že je s rodinou všechno v pořádku“
	<i>mindenso</i>	(34) <i>értinav mindensoske so vakerel</i> „rozumím všemu, co vypráví“
osoba/věc	<i>áver</i>	(35) <i>ada o xáben mange na perel mišto ; de man valeso áver</i> tohleto jídlo mi nechutná, dej mi nějaké jiné (36) <i>lad'aũkeriben lake na mukhja hoť te phučel ávrendar</i> stydlivost jí nenechala, aby se zeptala ostatních

Tabulka 21 Totalitní a heteropronominální substantivália

Totalitní pronominálie zastupující životná substantiva (osoby) jsou *sako* „každý“ a *savóre* „všichni“. U zájmena *savóre* „všichni“ je doložena pravidelná xenoklitická nominální flexe. Jako totalitní zájmeno zastupující substantiva neživotná jsou doloženy maďarská přejímka *minden* „všechno“ a dativ *mindensoske* „všemu“. Hypotetický nominativní tvar **mindenso* je kompozice maďarské přejímky *minden* „všechno“ a xenoklitického zájmena *so* „co“. Kompozice by mohla mít zesilující význam a znamenat „úplně všechno“, anebo má flexivní funkci.

Heteropronominální substantivále *áver* „jiný/ostatní“ zastupuje životná i neživotná substantiva a je u něj doložena pravidelná xenoklitická flexe.

Hodnota		
kvalita / identita	<i>sako</i>	<i>sako d'ives</i> „každý den“ <i>sako raťi</i> „každá noc“
	<i>celo</i>	<i>celo ráťi</i> „celá noc“ <i>celo d'ives</i> „celý den“
	<i>savor-</i>	<i>savor-i kőhva</i> „celá kniha“

		<i>savor-o gaũ</i> „celá vesice“ <i>savor-i káša</i> „všechna kaše“ <i>savor-o páňi</i> „všechna voda“ <i>savor-e lóve</i> „všechny peníze“
	<i>áver</i>	<i>áver gaũ</i> „jiná vesnice“

Tabulka 22 Totalitní a heteropronominální modifikátory

Totalitní modifikátory *sako* „každý“ a *celo* „celý“ jsou nesklonné. S modifikátorem *celo* alternuje totalitní modifikátor *savor-*, který má adjektivní flexi. Kromě významu „celý“ nese ještě význam „všech-“. Konzonantem /r/ končící heteropronominální modifikátor *áver* je také nesklonný a nese význam „jiný“.

	Totalizátory		Heteropronomya	
	čeština	Krásnohorská romština	čeština	Krásnohorská romština
způsob	všelijak	-	jinak	<i>mášképen</i>
stativ	všude	-	jinde	-
direktiv		-	jinam	<i>ávrate</i>
prolativ	všudy	-	jinudy	<i>mášmere/mášut</i>
separativ	odevšad	-	odjinud	<i>mášmere, ávrethar</i>
čas	vždycky	<i>mindí, mindég</i>	jindy	<i>máškor</i>

Tabulka 23 Totalizátory a heteropronomina

Adverbiální totalizátory jsou užívány zřejmě řídce, doložen je jen z maďarštiny přejatý temporální totalizátor *mindég* „vždycky“ někdy vyslovovaný jako *mindí*. Respondenti měli tendenci překládat totalizátory jako indefinita s předponou *akar-*. Například věta „dobří lidé jsou všude“ byla přeložena jako *láche manuša akarká hine* „dobří lidé jsou kdekoliv“.

Na direktivním heteropronomenu *ávrate* „jinam“ a separativním heteropronomenu *ávrethar* „odjinud“ je zřejmá jejich derivační základna, obě heteropronomina pocházejí od heteropronominálního modifikátoru *áver* „jiný“ a sufíxy *-te* a *-thar* mají evidentně lokativní resp. ablativní původ. Oikoklitickému *ávrethar* alternuje maďarská přejímka *mášmere* (maď. *másmere*). Ostatní adverbiální heteropronomina jsou také maďarské přejímky s kořenem *máš-*.

3.6. Člen

	<i>M.SG</i>	<i>F. SG</i>	<i>PL</i>
NOM	<i>o</i>	<i>i</i>	<i>o</i>
OBL	<i>le</i>	<i>la</i>	<i>le</i>

Tabulka 24 Člen určitý

Člen určitý má v nominativu maskulina podobu *o* (*o kher* „dům“), v nominativu plurálu také (*o čhaja* „děvčata, dcery“). Člen určitý má v nominativu feminina podobu (*i kúčori* „hrneček“). V nepřímém pádě maskulina i plurálu má člen tvar *le* (*le čhavóres* „dítě.ACC“, *le čhavendar* „od chlapců“). V nepřímém pádě feminina má člen tvar *la* (*la káxña* „slepici“)

(37) *čhaje, žužar ope o kher*
dcero uklid' dům

(38) *čhaja hin but ladžandne*
„děvčata jsou velmi stydlivá“

(39) *phad'ijom i kúčori*
„rozbil jsem hrneček“

(40) *hazde ope le čhavóres!*
„zvedni to dítě!“

(41) *šund'om oda dólgo le čhavendar*
„slyšel jsem tu věc od chlapců“

(42) *mundard'a la káxña čhúraha*
„zabil tu kachnu nožem“

3.7. Slovesa

3.7.1. Adaptace sloves

Slovesa se v krásnohorské romštině přejímají z kontaktních jazyků pomocí adaptačního sufixu *-in-*, jímž se zakončuje flexivní kmen, např. *te ért-in-en* „rozumět“ (maď. *ért*), *te ír-in-en* (maď. *ír*), *te kezd-in-en* (maď. *kezd*), *te sámol-in-en* (maď. *számol*) Adaptace je synchronně produktivní, což dokazují i přejímky z češtiny u mluvčích žijících v České republice. V případě adaptovaného slovesa *te patř-in-en* „patřit“ se dokonce setkáváme i s unikátním českým /ř/. Nasbíraný materiál obsahuje i starší výpůjčku ze srbochorvatštiny *te vičinen* „volat“ (sch. *vikati*).

Výpůjčky maďarských slov mohou přinášet některé maďarské sufixy do romštiny (Elšík, Hübschmannová a Šebková, 1999). Z jimi zmiňovaných lze v nasbíraném materiálu nalézt desubstantivní sufix *-áz-*, vyskytující se také v alomorfech *-az-* nebo *-oz-* např. ve slovesech *te vid'áz-in-en* „dávat pozor“ (maď. *vigy-áz*), *te cigaretáz-in-en* „kouřit cigarety“ (maď. *cigaret-áz-ik*), *te utaz-in-en* „cestovat“ (maď. *ut-az-ik*) a *te tart-oz-in-en* „vlastnit“ (maď. *tart-oz-ik*) a intranzitivní sufix *-ít-* např. ve slovesech *te šegítinen* „pomáhat“ (maď. *seg-ít*), *te javítinen* „opravovat“ (maď. *jav-ít*) *te ordítinen* „křičet“ (maď. *ord-ít*). Derivace však proběhly již v rámci maďarštiny a pro derivační produktivitu těchto sufixů není v nasbíraných datech žádný důkaz.

3.7.2. Derivace sloves

3.7.2.1. Kauzativa

Kauzativa se vytvářejí z oikoklitických sloves derivačním sufixem *-av-/v-*, např. *te dara-v-en* „strašit“ < *te dar-an* „bát se“, *te ušť-av-en* „budit někoho“ < *te ušť-en* „vstát“, *te beš-av-en* „posadit někoho“ < *te beš-en* „sedět“, *te áčh-av-en* „postavit něco“ < *te áčh-en* „stát“. Při tvorbě kauzativa ze slovesa *te xa-n* „jíst“ dochází k reduplikaci kořene a výsledným kauzativem je sloveso *te xa-xa-v-en* „krmit, nakrmit“ tedy „působit, aby někdo jedl“.

Při derivaci sufixem *-av-* může dojít k významovému posunu: *te phir-av-en* „nosit“ < *te phir-en* „chodit“.

Dalším deverbativním derivačním sufixem je *-jar-*, který je jinak typický pro tvorbu

faktiv z adjektiv. V krásnohorské romštině jsou s tímto sufixem doložena kauzativa *te sov-jar-en* „uspávat“ < *te sov-en* „spát“ a *te rov-jar-en* „rozplakávat“ < *te rov-en* „plakat“.

Omezeně produktivní je maďarsky kauzativní sufix *-tat-* / *-tet-*, který se adaptuje adaptačním sufixem *-in-* a je doložen ve slovesu *te pind'ar-tat-in-en* „seznámit“ < *pind'ar-en* „poznat“

3.7.2.2. Faktitiva a pseudofaktitiva

	Derivační základ	Překlad D. z.	Derivát	Překlad derivátu
deadjektivní	<i>sig</i>	rychlý	<i>te sid'-ar-en</i>	spěchat
	<i>bang-o</i>	křivý, ohnutý	<i>te band'-ar-en</i>	ohýbat
	<i>dilin-o</i>	hloupý	<i>te diliň-ar-en</i>	ohloupit
	<i>šuk-o</i>	suchý	<i>te šuť-ar-en</i>	osušit
	<i>tát-o</i>	teplý	<i>te tať-ar-en</i>	ohřát
	<i>sast-o</i>	zdravý	<i>te sast'-ar-en</i>	uzdravit
	<i>bár-o</i>	velký	<i>bár-av-en</i>	vychovávat, chovat
	<i>žuž-o</i>	čistý	<i>te žuž-ar-en</i>	čistit, uklízet
desubstantivní	<i>i močk-a</i>	špína	<i>te močk-a-jar-en</i>	ušpinit
	<i>i xoj-i</i>	zloba	<i>te xoj-ar-en</i>	zlobit
ostatní	* <i>sikh-</i>	ukazovat	<i>te sikh-jar-en</i>	učit
	* <i>lab-</i>	hořet	<i>te lab-ar-en</i>	zapálit

Tabulka 25 Derivace faktitiv

Faktivní slovesa jsou derivována z adjektiv a výjimečně adverbii pomocí derivačního sufixu *-jar-* / *-ar-*. Tento derivační sufix palatalizuje nebo jotizuje finální dentály, veláry nebo labiodentálu /v/ kmene derivovaného adjektiva. Při derivaci se /k/ palatalizací mění pravidelně na /tʃ/, např. *šuk-o* „suchý“ > *šuť-ar-en* „osušit“.

Pseudofaktitiva jsou tranzitivní slovesa odvozená derivačním sufixem *-jar-* / *-ar-* ze substantiv, v nasbíraném materiálu jsou doložena *te močk-a-jar-en* „ušpinit“ < *močk-a*

„špína“ a *te xoj-ar-en* < *xoj-i* „zlost“.

Základy **sikh-* a **lab-* nejsou synchronně doloženy, jen další derivace (kauzativní *sikh-av-*, mediopasivní *sikh-jo-*, mediopasivní *lab-o-*).

3.7.2.3. Mediopasiva

Mediopasiva jsou v krásnohorské romštině dominantně tvořena derivačním sufixem -*uv-* / -*o-* z adjektiv, oba alomorfy sufixu jsou vázány na gramatické okolí. Příklady infinitivů takto derivovaných mediopasiv jsou např. *te nasvaj-on* „onemocnět“ < *nasval-o* „nemocný“, *te barvaj-on* „zbohatnout“ < *barval-o* „bohatý“, *te jój-on* „zčervenat“ < **lól-o* „červený“, *te phúr-on* „zestárnout“ < *phúr-o* „starý“, *te band'-on* „ohnout se“ < *bang-o* „ohnutý, křivý“, *thuj-on* „ztloustnout“ < *thul-o* „tlustý“, *te mát'-on* „opít se“ < *mát-o* „opilý“

Pro mediopasiva *te diliň-aj-on* „zhloupnout“, *te loš-aj-on* „těšit se“, *te thuv-aj-on* „dýmat“ a *te šititň-aj-on* „stmívat se“ není doložen adjektivní derivační základ, ale pravděpodobně by se jednalo o adjektiva odvozená pomocí sufixu -*al-*.

Mediopasiva *te tasj-on* „dusit se“ a *te našj-on* „ztratit se“ jsou pravděpodobně intransitivní protějšky ke kauzativním *te tas-av-en* „dusit, topit“ a *te naš-av-en* „ztratit“.

Mediopasiva lze také pravidelně tvořit od participií oikoklitických sloves např. *te xojard'-on* „zlobit se“ < *xojard-o* „rozzlobený“, *te tád'-on* „vařit se“ < *tád-o* „uvařený“, *te thod'-on* „prát se“ < *thod-o* „vypraný“, *te šund'-on* „být slyšet“ < *šund-o* „poslouchaný“. Participia od xenoklitických sloves se vytvářejí příponou -*iben*, proto musí být mediopasiva odvozena od perfektivních kmenů, např. *te kezdind'-on* „začínat se“ < *kezdind'*- a *te izadind'-on* „zpotit se“ < **izadind'*-.

Mediopasiva *te khand'-on* „zasmrdět“ a *te phad'-on* „rozbít se“ jsou pravděpodobně intransitivní protějšky *te khand-en* „smrdět“ a *te phag-en* „rozbít“

Modální mediopasivum *te kamp-on* „potřebovat“ je pravděpodobně odvozeno od modálního adverbia *kampe*.

Mediopasivum *paš-jon* „ležet“ je pravděpodobně intransitivní protějšek nedoloženého **te pašjar-en* „položít“.

3.7.2.4. Iterativa

Sufix -*ker-* slouží k derivaci iterativních sloves z xenoklitických i oikoklitických sloves. Lze pomocí něj vyjádřit opakovanost děje, násobnost původců děje nebo předmětů nebo intenzitu. Vkládá se mezi přítomný kmen a sufix, příkladem jsou iterativa oikoklitické *te*

vakerkeren „dlouho si vyprávět“ < *te vaker-en* „mluvit“ a xenoklitické *te sál-in-ke-ren* „poletovat“ < *sál-in-en* „létat“. Alomorfní tvar derivačního sufixu *-ger-* je doložen pouze u slovesa *te čhin-ger-en* „roztrhat, rozsápat, rozsekat“ < *čhin-en* „sekat, řezat“. Z toho lze usuzovat, že tento alomorf se využívá při derivaci z oikoklitických sloves, jejichž flektivní kmen je zakončen na dentálu /n/.

3.7.3. Flexe sloves

3.7.3.1. Prézens a přítomní slovesné třídy

Jako v ostatních centrálních romštinách se dají rozdělit slovesa v romštině z Krásnohorského Podhradí z hlediska přítomní flexe do tří tříd. První je s vokalickým zakončením kmene (*te hasa-n* „smát se“), druhá s konsonantním zakončením kmene (*te ker-en* „dělat“) a třetí mediopasivní (*te bár-on* „růst“).

	osoba	I. třída	II. třída	III. třída
SG	1	<i>hasa-v</i>	<i>ker-a-v</i>	<i>bár-uv-a-v</i>
	2	<i>hasa-s</i>	<i>ker-e-s</i>	<i>bár-o-s</i>
	3	<i>hasa-l</i>	<i>ker-e-l</i>	<i>bár-o-l</i>
PL	1	<i>hasa-s</i>	<i>ker-a-s</i>	<i>bár-uv-a-s</i>
	2	<i>hasa-n</i>	<i>ker-e-n</i>	<i>bár-o-n</i>
	3	<i>hasa-n</i>	<i>ker-e-n</i>	<i>bár-o-n</i>

Tabulka 26 Formant osoby a čísla při flexi sloves v přítomnu

Vokalické zakončení kmene v případě krásnohorské romštiny představuje jako v ostatních centrálních dialektech *-a*. Tato třída je málo početná a obsahuje bez výjimky slovesa oikoklitická: *te daran* „bát se“, *te dukh-an* „bolet“, *te d'a-n* „jít, jet“, *te hasa-n* „smát se“, *te xa-n* „jíst“, *te lad'-an* „stydět se“, *te lid'-an* „nést“, *te pa'a-n* „věřit“, *te troma-n* „troufnout si“ a **te rezda-n* „třást se“. Při flexi sloves první třídy následuje ne-perfektivní sufix osoby a čísla bezprostředně po vokalickém zakončení kmene: *hasa-v* „směju se“, *hasa-s* „směješ / smějete se“, *hasa-l* „směje se“ a *hasa-n* „smějete / smějí se“.

Druhá slovesná třída je nejpočetnější a zahrnuje jak slovesa původní (oikoklitická), tak

i přejatá (xenoklitická). Formant osoby a čísla následuje po kmeni zakončeném konzonantem, v první osobě obsahuje morfém *-a-* (*ker-a-v* „dělám“, *ker-a-s* „děláme“), v dalších osobách pak morfém *-e-* (*ker-e-s* „děláš“, *ker-e-l* „děláš“, *ker-e-n* „děláte / dělají“).

Třetí slovesná třída zahrnuje mediopasiva derivovaná mediálním sufixem *-uv-* / *-o-* většinou oikokolitického původu, např. *te thuj-on*. Flexe sloves třetí třídy se podobá flexi druhé třídy, protože se jedná o slovesa s konzonantním zakončením kmene. Formant osoby a čísla v první osobě předchází zmíněný mediální sufix *-uv-* (*bár-uv-a-v* „rostu“, *bár-uv-a-s* „rosteme“). V dalších osobách se vyskytuje kontrahovaný alomorf mediálního sufixu *-o-* (*bár-o-s* „rosteš“, *bár-o-l* „roste“, *bár-o-n* „rostete, rostou“).

3.7.3.2. Futurum

Futurum se tvoří kromě zkrácené první osoby singuláru přidáním koncového sufixu *-a* k přítomným formám. Ve 2. osobě singuláru a 1. osobě plurálu se přítomní koncové *-s* pravidelně mění na intervokální *-h-*.

Zmíněné futurum první osoby singuláru se tvoří zjednodušením pravidelného koncového *-av-a* na *-á*. Historicky vzniklo kontrakcí *-ava*. U sloves II. třídy může ve 3. osobě singuláru docházet ke kontrakcím a elizi morfému *-e-* (*kerla* „udělá“).

		I. třída	II. třída	III. třída
SG	1	<i>has-á</i>	<i>ker-á</i>	<i>báruv-á</i>
	2	<i>hasa-h-a</i>	<i>ker-e-h-a</i>	<i>báro-h-a</i>
	3	<i>hasa-l-a</i>	<i>ker- (e)-l-a,</i>	<i>báro-l-a</i>
PL	1	<i>hasa-h-a</i>	<i>ker-a-s</i>	<i>báruva-h-a</i>
	2	<i>hasa-n-a</i>	<i>ker-e-n-a ker-(e)-n-a</i>	<i>báro-n-a</i>
	3	<i>hasa-n-a</i>		<i>báro-n-a</i>

Tabulka 27 Formant osoby a čísla při flexi sloves ve futurum

3.7.3.3. Imperfektum a kondicionál reálný

Imperfektum se tvoří obdobně jako futurum, k přítomným formám přidáním sufixu *-as*, kromě 1. osoby singuláru, kdy je rekonstruovaný sufix *-avas* povinně krácen na *-ás*. Vzácněji se tento jev může objevit i u 1. osoby plurálu, kdy používaný formant *-a-ha-s* se kontrahuje na zmiňovanou koncovku *-ás*. Oba způsoby tvoření imperfekta se mohou

vyskytnout i v jedné větě (43). Ve 2. osobě singuláru a 1. osobě plurálu se přítomní koncové *-s* pravidelně mění na intervokální *-h-*. U sloves II. třídy může docházet ke kontrakcím a elizi */e/* v kmeni (*vakerl-as* „mluvil/a“). Kondicionál reálný je homonymní s imperfektem, např. *hasa-l-as* „smál se = smál by se“.

(43) *míg amen kerahas opi phú , d'ijavás amenge d'ija*
zatímco jsme pracovali na poli, zpívali jsme si písničky

		I. třída	II. třída	III. třída
SG	1	<i>has-ás</i>	<i>ker-ás</i>	<i>bár-uv-ás</i>
	2	<i>hasa-h-as</i>	<i>ker-e-h-as</i>	<i>bár-o-h-as</i>
	3	<i>hasa-l-as</i>	<i>ker-(e)-l-as</i>	<i>bár-o-n-as</i>
PL	1	<i>hasa-h-as</i>	<i>ker-a-h-as / ker-ás</i>	<i>bár-uva-h-as / báruv-ás</i>
	2	<i>hasa-n-as</i>	<i>ker-e-n-as</i>	<i>bár-o-n-as</i>
	3	<i>hasa-n-as</i>	<i>ker-(e)-n-as</i>	<i>bár-o-n-as</i>

Tabulka 28 Formant osoby a čísla při flexi sloves v přítomnu

3.7.3.4. Imperativ a prohibitiv

Slovesa první (vokální) a třetí (mediopasivní) přítomní třídy tvoří v krásnohorské romštině imperativ pravidelně. Ve 2. osobě singuláru je tvořen přítomním kmenem a v plurálu příslušnými tvary přítomnu, např. *hasa* „směj se“ *hasa-s* „smějme se“, *hasa-n* „smějte se“. Slovesa druhé (konsonantní) přítomní třídy tvoří plurál imperativu také použitím přítomních tvarů, ale podle 2. osoby singuláru imperativu se dají rozdělit do tří tříd. První imperativní třídu tvoří některá tzv. d-slovesa, což jsou verbonominální kompozita se slovesem *te den* „dát“ a slovesa s monokonsonantním kmenem *te del* a *te lel* mající v 2.SG.IMP za přítomní kmen připojen sufix *-e*, doložený je tento tvar u: *l-e* „vem“, *d-e* „dej“, *hazd-e* „zvedni“, *ked-e* „seber“. Slovesa druhé imperativní třídy tvoří 2.SG.IMP pomocí sufixu *-i* doložený je imperativ *xuti* „skoč“. Třetí imperativní třída zahrnuje slovesa, která tvoří 2.SG imperativu pravidelně tedy přítomním kmenem, což jsou všechna ostatní slovesa, včetně d-kompozit *te ispid-en* a *te čumid-en*.

Prohibitiv se tvoří zápornkou *na* před imperativním tvarem.

3.7.3.5. Aorist

Perfektivní minulý čas, podle Elšíka (2005), který ho nazývá aoristem, se v krásnohorské romštině tvoří přiřazením dvou perfektivních sufixů za kmen, např. *ker-d'-om* „udělal jsem“. První sufix nese informaci o perfektivnosti, druhý o čísle a osobě. Aby nedocházelo k záměně, budu v dalším textu pro v pořadí první perfektivní sufix používat označení **perfektivní marker** a pro druhý perfektivní sufix označení **perfektivní sufix osoby a času**.

	SG	PL
1	-om	-am
2	-al	-an
3	-a	-e

Tabulka č. 29 - Perfektivní sufixy osoby a času

V krásnohorské romštině je perfektivní marker v aoristu ve všech osobách i číslech vždy palatalizovaný nebo jotovaný. V krásnohorské romštině se vyskytuje sedm různých perfektivních markerů.

	Perf. suf.	Vzor	Aorist	Prézens 1SG	Překlad aoristu
1	-d'-	<i>ker-</i> <i>čalav-</i>	<i>ker-d'-om</i> <i>čala-d'-om</i>	<i>ker-a-v</i> <i>čalav-a-v</i>	udělal jsem uhodil jsem
2	-t'-	<i>sov-</i>	<i>sú-t'-om</i>	<i>sov-a-v</i>	usnul jsem
3	-j-	<i>xa-</i> <i>denaš-</i>	<i>xá-j-om</i> <i>denaš-j-om</i>	<i>xa-v</i> <i>denaš-a-v</i>	snědl jsem utekl jsem
4	-ij-	<i>mát'uv-</i> <i>ušť'-</i>	<i>mát'-ij-om</i> <i>ušť'-ij-om</i>	<i>mát'uv-a-v</i> <i>ušť'-a-v</i>	opil jsem se vstal jsem
5	-ň-	<i>rov-</i> <i>trád-</i>	<i>rú-ň-om</i> <i>trá-ň-om</i>	<i>rov-a-v</i> <i>trád-a-v</i>	zaplakal jsem zahnal jsem
6	-iň-	<i>d-</i>	<i>d-iň-om</i>	<i>d-a-v</i>	dal jsem
7	-nd'ij-	<i>hasa-</i>	<i>hasa-nd'ij-om</i>	<i>hasa-v</i>	zasmál jsem se

Tabulka 30 Perfektivní markery

Perfektivní marker **-d'** je užíván při flexi sloves, jejichž kmeny končí především na /r/, /n/, nebo /l/. Výjimku tvoří slovesa s monokonzonantním kmenem *te l-en* „vzít, brát“ a *te den* „dát, dávat“, a slovesa vykazující v aoristu silný alomorfismus kmene *te mer-en* „zemřít, umírat“ a *te peren* „padat/spadnout“. Další skupinu s perfektivním markerem **-d'** tvoří slovesa, jejichž kmen je ukončen /v/, jako např. *te čhiv-en* „hodit“. V případě těchto sloves dochází v perfektivních tvarech k elizi koncového /v/ v kmeni, např. aorist prvního singuláru od slovesa *te tav-en* „vařit“ je *tád'-om* „uvařil jsem“. Vzácně se slovesa se zakončením kmene na /v/ mají jiné perfektivní markery. Týká se to sloves *te av-en* „přijít“, *te uv-en* „stát se“, *te sov-en* „spát“ a *te rov-en* „plakat“.

Tato perfektivní třída sloves se jeví jako nejpočetnější, protože sem patří i slovesa, jejichž kmeny jsou rozvíjeny pomocí derivačních sufixů. Jedná se o adaptační morfém **-in-**, pomocí něhož se adaptují slovesa z nových kontaktních jazyků, např. *te hazud-in-en* „lhát“, kauzativní morfém **-av-** (*te dar-av-en* „strašit“, faktitivní morfém **-(j)ar-** (*te mund-ar-en* „zabít“), méně častější **-er-** (*te dand-er-en* „pokousat“) a iterativní morfém **-ker- / -ger-** (*te čhin-ge-ren* „roztrhat“).

S perfektivním markerem **-t'** se setkáváme pouze v případě slovesa *te sov-en* „spát“, tento archaický sufix způsobuje i silnou alomorfii kmene (*sú-t'-om* „usnul jsem“).

Třída sloves, jejichž perfektivní marker je **-j-** se zdá být z hlediska přítomných kmenů nejrozmanitější. Hlavní množinou této perfektivní třídy jsou slovesa se zakončením kmene na sykavku, bilabiálu či veláru. Také do této třídy patří již zmíněná slovesa *te meren* a *te peren*, která mají alomorfní perfektivní kořeny *mú-* a *pe-*. Perfektivní marker u monosylabických sloves první (vokalické) přítomné třídy *te xan* „jíst“ a *te džan* „jít“ je také **-j-**, ovšem v případě slovesa „jít“ je ne-perfektivní kmen *dža-* nahrazen supletivním perfektivním kmenem *ge-*. Dalším slovesem vykazující alomorfii kmene v perfektivních tvarech je *te aven* „přijít“ mající perfektní kmen *á-*. Z toho lze analogicky usoudit, že perfektní kmen slovesa *te uven* „stát se“ by měl být *ú-* perfektivní marker **-j-**, jak je vidět ze subjunktivu spony v modální vazbě *naštig úje ando fóro* „nemohli být ve městě“.

Pro perfektivní tvary mediopasiv je indikativní perfektivní marker **-ij-** přidáván přímo za základní flexivní kmen mediopasiv. V aoristu tedy dochází k elizi mediopasivních alomorfů **-(j)uv-** a **-(j)o-** a informace o inchoativitě je kumulována na perfektivním markeru. V perfektních tvarech slovesa *te ušt'en* „vstát“ nenese marker **-ij-** inchoativní informaci.

Pro d-kompozita, která již byla zmíněna v kapitole o verbálních derivacích je v krásnohorské romštině typický perfektivní marker **-ň-**. Při tvorbě perfektivních tvarů dochází

k elizi /d/ na konci kmene. Sloveso *te čumid-en* „líbat“ má aorist 1. SG *čumi-ň-om* „políbil/a jsem“.

Perfektivní marker **-ň-** se ještě vyskytuje v málo užívaných perfektivních tvarech slovesa *te rov-en* „plakat“, ve kterých způsobuje alomorfiu kořene (*riňom* „rozplakal jsem se“).

Perfektivní tvary sloves s monokonzonantním kmenem *te d-en* „dát, dávat“ a *te l-en* „vzít, brát“ jsou charakterizovány perfektivním markerem **-iň-**.

Zajímavý je případ slovesa *te lidža-n* „nést“ pravděpodobně vzniklého kompozicí zmíněných sloves *te l-en* „vzít, brát“ a *te dža-n* „jít“. V aoristu je užit supletivní kořen **-gi-**, který je alomorfní ke kmeni *ge-* z *ge-jom* „šel jsem“ a zároveň perfektivní marker **-iň-** charakteristický pro *te l-en* – výsledkem je tedy aorist *lig-iň-om* „přinesl jsem“.

Nejdelší perfektivní marker, **-ndij-**, je charakteristický pro dvouslabičná slovesa 1. prézentní třídy, Matras (2004) je nazývá *psych-verbs*, tedy asi něco jako pocitová slovesa. Tato perfektivní třída se vyznačuje naprostou pravidelností.

	Aorist 1SG	Překlad aoristu v maskulinu	Zakončení ne-perfekt. kmene	Prézens 1SG
-d'-	<i>ker-d'-om</i>	udělal jsem	/r/	<i>ker-av</i>
	<i>čor-d'-om</i>	ukradl sem		<i>čor-av</i>
	<i>mar-d'-om</i>	udeřil jsem		<i>mar-av</i>
	<i>préko vaker-d'-om</i>	přemluvil jsem		<i>préko vaker-av</i>
	<i>bister-d'-om</i>	zapomněl jsem		<i>bister-av</i>
	<i>užar-d'-om*</i>	počkal jsem		<i>užar-av</i>
	<i>téle čhor-d'-om*</i>	polil jsem		<i>téle čhor-av</i>
	<i>pajiker-d'-om*</i>	poděkoval jsme		<i>pajiker-av</i>
	<i>ande man učhar-d'-om</i>	přikryl jsem se		<i>ande man učhar-av</i>
	<i>pindžar-d'-om*</i>	poznal jsem		<i>pindžar-av</i>
	<i>mundar-d'-om*</i>	zabil jsem	-ar	<i>mund-ar-av</i>
	<i>ope labar-d'-om*</i>	zapálil jsem		<i>ope lab-ar-av</i>
	<i>rovjar-d'-om*</i>	rozplakal jsem (někoho)		<i>rov-jar-av</i>
	<i>ban-d'-ar-d'-om*</i>	ohnul jsem		<i>band'-ar-av</i>
	<i>sikhjar-d'-om*</i>	učil jsem		<i>sikh-jar-av</i>
	<i>ande močkar-d'-om*</i>	zamazal jsem		<i>ande močk-ar-av</i>
	<i>dander-d'-om*</i>	pokousal jsem	-er	<i>dand-er-av</i>
<i>phager-d'-om*</i>	rozbil jsme		<i>phag-er-av</i>	

<i>phen-d'-om</i>	řekl jsem	/n/	<i>phen-av</i>
<i>cin-d'-om</i>	koupil jsme		<i>cin-av</i>
<i>šun-d'-om</i>	slyšel jsem		<i>šun-av</i>
<i>čhin-d'-om</i>	řízl jsem		<i>čhin-av</i>
<i>an-d'-om</i>	přinesl jsem		<i>an-av</i>
<i>gondolin-d'-om*</i>	myslel jsme	-in	<i>gondolin-av</i>
<i>bikin-d'-om</i>	prodal jsem		<i>bikin-av</i>
<i>pořin-d'-om*</i>	zaplatil jsem		<i>pořin-av</i>
<i>préko fad'in-d'-om</i>	nastydl jsem		<i>préko fad'in-av</i>
<i>talalkozin-d'-om</i>	potkal jsem		<i>talalkozin-av</i>
<i>vičín-d'-om</i>	zavolał jsem		<i>vičín-av</i>
<i>sületin-d'-om</i>	narodil jsem se		<i>suelethin-av</i>
<i>kergetin-d'-om</i>	řídil jsem		<i>kergetin-av</i>
<i>vezetin-d'-om</i>	řídil jsem		<i>vezetin-av</i>
<i>almodin-d'-om</i>	zdál se mi sen		<i>almodin-av</i>
<i>spúsobin-d'-om*</i>	způsobil jsem		<i>spúsobin-av</i>
<i>kezdin-d'-om*</i>	začal jsem		<i>kazdín-av</i>
<i>opravin-d'-om*</i>	opravil jsem		<i>opravin-av</i>
<i>špórolin-d'-om*</i>	ušetřil jsem		<i>šporolin-av</i>
<i>tecin-d'-om mange*</i>	líbilo se mi		<i>tecin-av mange</i>
<i>seznamin-d'-om*</i>	seznámil jsem		<i>seznamin-av</i>
<i>utazin-d'-om*</i>	nacestoval jsem		<i>utazin-av</i>
<i>emlikezin-d'-om*</i>	pamatoval jsem si		<i>emlikezin-av</i>
<i>fogadin-d'-om*</i>	přivítal jsem		<i>fogadin-av</i>
<i>hazudin-d'-om*</i>	zahal jsem		<i>hazudin-av</i>
<i>feštin-d'-om*</i>	vymaloval jsem		<i>feštin-av</i>
<i>meselin-d'-om*</i>	vybílil jsem		<i>meselin-av</i>
<i>kopogin-d'-om*</i>	poklepal jsem		<i>kopogina-av</i>
<i>donúřin-d'-om*</i>	donutil jsem		<i>donúřina-av</i>
<i>ande ňumin-d'-om*</i>	donutil jsem		<i>ande ňumin-av</i>
<i>karambolozin-d'-om*</i>	havaroval jsem		<i>karambolozin-av</i>
<i>zvolin-d'-om*</i>	zvolil jsem		<i>zvolin-av</i>
<i>válin-d'-om*</i>	zvolil jsem		<i>válin-av</i>
<i>khel-d'-om</i>	zatancoval jsem	/l/	<i>khel-av</i>
<i>čhi-d'-om</i>	hodil jsem, nalil jsem	-v	<i>čhiv-av</i>
<i>téle tho-d'-om</i>	položil jsem		<i>téle thov-av</i>
<i>garu-d'-om</i>	ukryl jsem		<i>garuv-av</i>
<i>tá-d'-om</i>	uvařil jsem		<i>táv-av</i>

	<i>bičha-d'-om</i> <i>čala-d'-om</i> <i>phutra-d'-om</i> <i>si-d'-om**</i> <i>dara-d'-om</i> <i>phira-d'-om</i> <i>naša-d'-om</i> <i>sikha-d'-om*</i> <i>ušt'a-d'-om*</i> <i>beša-d'-om*</i>	poslal jsem uhodil jsem otevřel jsem ušil jsem postrašil jsem přestěhoval jsem se ztratil jsem ukázal jsem vzbudil jsem posadil jsem	-av	<i>bičhav-av</i> <i>čalav-av</i> <i>phutrav-av</i> <i>siv-av</i> <i>darav-av</i> <i>phirav-av</i> <i>našav-av</i> <i>sikhav-av</i> <i>ušt'av-av</i> <i>bešav-av</i>
<i>-t'</i>	<i>sú-t'-om</i>	spal jsem	-v	<i>sov-av</i>
<i>-j-</i>	<i>mukjom</i> <i>dikh-j-om</i> <i>rakh-j-om</i> <i>mang-j-om</i> <i>denaš-j-om*</i> <i>téle beš-j-om</i> <i>ruš-j-om</i> <i>phuč-j-om</i> <i>áčh-j-om</i> <i>kam-j-om</i> <i>pi-j-om</i> <i>mú-j-om*</i> <i>pe-j-om</i> <i>á-j-om</i> <i>xá-j-om</i> <i>ge-j-om</i> <i>phan-j-om</i>	nechal jsem uviděl jsem našel jsem požádal jsem utekl jsem sedl jsem si rozzlobil jsem se zeptal jsem se zůstal jsem zachtělo se mi napil jsem se zemřel jsem upadl jsem přišel jsem snědl jsem šel jsem zavřel jsem	-k -kh -g -š -č -čh -m -j -r -v -a -nd	<i>muk-av</i> <i>dikh-av</i> <i>rakh-av</i> <i>mang-av</i> <i>denaš-av</i> <i>téle beš-av</i> <i>ruš-av</i> <i>phuč-av</i> <i>áčh-av</i> <i>kam-av</i> <i>pij-av</i> <i>mer-av</i> <i>per-av</i> <i>av-av</i> <i>xa-v</i> <i>dža-v</i> <i>phand-av</i>
<i>-ij-</i>	<i>mát'-ij-om</i> <i>nasvaj-ij-om</i> <i>jój-ij-om</i> <i>bár-ij-om</i> <i>phur-ij-om</i> <i>xojard'-ij-om</i> <i>naš-ij-om</i> <i>čor-ij-om</i> <i>tád'-ij-om</i> <i>kamp-ij-om</i>	opil jsem se onemocněl jsem zčervenal jsem vyrostl jsem zestárl jsem rozzlobil jsem se ztratil jsem se zchudl jsem uvařil jsem se musel jsem (slabší)	-uv	<i>mát'-uv-av</i> <i>nasvaj-uv-av</i> <i>jój-uv-av</i> <i>bár-uv-av</i> <i>phuruv-av</i> <i>xojard'-uv-av</i> <i>našj-uv-av</i> <i>čor-uv-av</i> <i>tád'-uv-av</i> <i>kamp-uv-av</i>

	<i>áčh-ij-om</i> <i>ušť-ij-om</i> <i>phag-ij-om</i>	stal jsem se vstal jsem rozbil jsem, zlomil jsem	-t' -g	<i>ušť-av</i> <i>phad'-uv-av</i>
-ň-	<i>rú-ň-om</i> <i>trá-ň-om</i> <i>čumi-ň-om</i> <i>xú-ň-om</i> <i>haz-ň-om</i> <i>cir-ň-om</i> <i>ke-ň-om</i>	rozplakal jsem se vyhnal jsem políbil jsem dostal jsem zvedl jsem zatahal jsem sebral jsem	-v -d	<i>rov-av</i> <i>trád-av</i> <i>čumid-av</i> <i>xud-av</i> <i>hazd-av</i> <i>cird-av</i> <i>ked-av</i>
-iň-	<i>d-iň-om</i> <i>l-iň-om</i> <i>lig-iň-om</i>	dal jsem vzal jsem nesl jsem	d l -a	<i>d-av</i> <i>l-av</i> <i>lidža-v</i>
-nd'ij-	<i>hasa-nd'ij-om</i> <i>troma-nd'ij-om</i> <i>dara-nd'ij-om</i>	zasmál jsem se troufl jsem si bál jsem se	-a	<i>hasa-v</i> <i>troma-v</i> <i>dara-v</i>

Tabulka 31 Inventář aoristů

3.7.3.6. Participium

Participia se v krásnohorské romštině odvozují synchronně připojením jmenného sufixu nesoucího informaci o rodu a čísle k perfektivnímu kmeni. Maskulinní a plurální sufix způsobují synchronní depalatalizaci aomorfií perfektivního kmene.

	participium
Masc.	<i>kerd-o</i>
Fem.	<i>kerd'-i</i>
Pl.	<i>kerd-e</i>

Tabulka 32 Participia

U přejímek odvozených adaptačním sufixem *-in-* se vytváří nesklonné přičestí od přejatého kmene pomocí sufixu *-iben*, např. *büntet-iben* „potrestaný“ < **te büntet-in-en* „trestat“, *kerestel-iben* „pokřtěný“ **te kerestel-in-en* „křtít“, stejně se přičestí minulé *bik-iben* „prodáný“ vytváří i od oikolitického slovesa *te bikin-en* „prodávat“.

Participium se kromě již zmíněného způsobu tvorby z xenoklitických sloves může vytvářet výjimečně i pravidelně, což dokládají vyelicitované tvary *büntet-in-do* „potrestaný“ a *kerestel-in-do* „pokřtěný“

3.7.3.7. Kondicionál nereálný

Kondicionál irrealis vyjadřuje nereálnou podmínku, tj.: děj, který v minulosti mohl nastat, ale nenastal nebo děj, který nezávisle na čase nemůže nastat

Nerálný kondicionál se vytváří tak, že se z aoristu připojením sufixu *-as*. Za tvary aoristu třetí osoby končící samohláskou se vkládá ještě sufix *-h-*.

	Sg.	Pl.
1	<i>kerd'om-as</i>	<i>kerd'am-as</i>
2	<i>kerd'al-as</i>	<i>kerd'an-as</i>
3	<i>kerd'a-h-as</i>	<i>kerd'e-h-as</i>

Tabulka 33 Kondicionál irrealis

(44) *na phučjom-as tutar, te džanjom-as, ká hino -*
„neptal bych se tě, kdybych věděl, kde je“

(45) *garud'amas amen, te d'and'amas ká*
„schovali bychom se, kdybychom věděli kam“

3.7.3.8. Subjunktiv, infinitiv, gerundium

Subjunktivní tvar se shoduje s indikativním tvarem sloves, spona má pro subjunktiv prézentu supletivní tvar *uv-*. Subjunktiv následuje většinou po částici *te* nebo po modálních částicích *šaj, našťig, kampe*.

(46) *kamav , ho' te džal het*
„chci, aby šel pryč“

(47) *pále kerd'om i ablaka ho' te šunaŭ tut*
„zavřel jsem okno, abych tě slyšel“

(48) *ňiko tuke na phend'a , ho' oda te keres*

„nikdo ti neříkal, abys to dělal“

(49) *šöprin ope oja močka ho' uvel adaj žúžipen*
„zameť tu špínu, aby bylo tady čisto“

(50) *naštig úje ando fóro*
„nemohli být ve městě“.

(51) *naštig uves bárikano*
„nemůžeš být pyšný“

(52) *naštig uvas amen már ajse diline*
„nemůžeme být už tak hloupi“

Infinitiv je identický s prezntním subjunktivním tvarem 3. (resp. 2.) osoby plurálu slovesa a vždy stojí za částicí *te*.

(53) *čiterketen musaj sam megind ando fóro te džan*
„ve čtvrtek musím jít zase do města“

(54) *pinteken gejom te dikhen mira da*
„v pátek jsem šel navštívit svojí matku“

(55) *dikhjom angli bóta te áchen valesave romen*
„viděl jsme před obchodem stát nějaké muže“

Gerundium je doloženo jen u několika málo sloves a tvoří se přidáním formantu *-indúl* / *-indú* za kmen slovesa, např. *rov-indúl* „plačíc“, *beš-indú* „sedíc“, *ačh-indú* „stojíc“.

3.7.4. Spona

3.7.4.1. Prézens

Prezntní tvary spony se v prvních dvou osobách tvoří tak, že ke kmeni *s-* se připojují sufixy odpovídající perfektivní sufixům osoby a času, tak jak jsou popsány v kapitolách

týkajících se aoristu a kondicionálu irrealis. Ve třetí osobě může a nemusí alomorfní tvar *hin* přebírat jmenné koncovky, maskulinní *-o* , femininní palatalizující *-i* a plurální *-e*.

	Sg.	Pl.
1	<i>s-om</i>	<i>s-am</i>
2	<i>s-al</i>	<i>s-an</i>
3	<i>hino, hiňi, hin</i>	<i>hine, hin</i>

Tabulka 34 prézens sponového slovesay

3.7.4.2. Préteritum

V prvních dvou osobách préterita se ke k přítentním tvarům připojuje sufix *-as*. Ve tvarech 3. osoby, se ke kmeni *s-* připojují koncovky odpovídající perfektivním sufixům osoby a času, *-a* pro singulár a *-e* pro plurál.

	Sg.	Pl.
1	<i>s-om-as</i>	<i>s-am-as</i>
2	<i>s-al-as</i>	<i>s-an-as</i>
3	<i>s-a</i>	<i>s-e</i>

Tabulka č. 35 – Imperfektum sponového slovesa

3.7.4.3. Supletivní tvary spony. Futurum, subjunktiv, infinitiv a kondicionál. irrealis.

Severocentrální dialekty odvozují supletivní tvary futura a infinitivu spony od slovesa *te avel* „stát se, přijít“ a nediferencují další sloveso pro oba dva významy. V jihocentrálních dialektech naproti tomu vedle slovesa *te aven* „přijít“ existuje i sloveso *te oven* „stát se“ z něhož se odvozuje futurum a infinitiv spony. Kondicionál irrealis sponového slovesa je v případě severo- i jihocentrálních dialektů odvozován od participiálního kmene **úl-*. Krásnohorská romština stejně jako jihocentrální dialekty diferencuje mezi oběma významy „stát se“ a „přijít“, ale sloveso ve významu „stát se“ je *te uven*.

Subjunktiv spony

Subjunktivní tvary spony se tvoří od slovesa *te uv-en*, s původním významem „stát

se“ a v přítomnosti se časují jako slovesa s konsonantním zakončením kmene.

	Sg.	Pl.
1	<i>uv-av</i>	<i>uv-as</i>
2	<i>uv-es</i>	<i>uv-en</i>
3	<i>uv-el</i>	<i>uv-en</i>

Tabulka č. 36 – Subjunktiv sponového slovesa

S préteritních tvarů subjunktivu je doložena pouze 3. osoba plurálu *új-e*.

Futurum spony

Jednotlivé tvary futura spony se tvoří zeslovesa *te uv-en*, s původním významem „stát se“.

Futurum se v prvních dvou osobách tvoří pravidelně jako u ostatních sloves s konsonantním zakončením kmene. V první osobě singuláru dochází ke krácení **uv-av > uv-á* „budu“.

Ve futuru 3. osoby dochází k elizi kmene *uv-* a jeho nahrazení dloužením iniciálního /e/. Koncovky futura *-a* jsou zachovány (*él-a* „bude“, *é-na* „budou“).

	Sg.	Pl.
1	<i>uv-á</i>	<i>uv-ah-a</i>
2	<i>uv-eh-a</i>	<i>uv-en-a</i>
3	<i>él-a</i>	<i>én-a</i>

Tabulka č. 37 Futrum sponového slovesa

Infinitiv spony je tvořen částicí *te* a 3. osobou (resp. 2 osobou) plurálu subjunktivu (*te uven* „být“). Finální /e/ částice *te* může pod vlivem iniciálního vokálu /u/ vymizet a infinitiv spony může znít *t-uven*.

(56) *jón na kamen khére te uven*
 „nechtějí být doma“

(57) *kana avi báruvá , kamjomas igen hírešno t- uven*
 „až vyrostu, chtěl/a bych být slavný/á“

Kondicionál irrealis spony

Kondicionál irrealis spony se v prvních dvou osobách tvoří pravidelně z alomorfního kmene spony *új-* připojením perfektivního sufixu osoby a čísla, za který se připojuje sufix *-as*. Ve 3. osobě singuláru i plurálu nereálného kondicionálu pravděpodobně splynuly hypotetické tvary **új-a-h-as* a **új-e-h-as* v *é-j-as* „*byl/a/i by býval/a/i*“.

	Sg.	Pl.
1	<i>új-om-as</i>	<i>új-am-as</i>
2	<i>új-al-as</i>	<i>új-an-as</i>
3	<i>é-j-as</i>	<i>é-j-as</i>

Tabulka 38 Kondicionál irrealis

3.7.4.4. Zápor spony

Zápory spony se tvoří, jak je obvyklé v centrálních dialektech, předřazením záporky *na*. Nic neobvyklého není ani 3. osoba nominativu, singuláru i plurálu, kterou tvoří alomorfní tvar *náne* „není, nejsou“. Před tvary spony počínající vokálou se záporka *na* většinou stahuje na *n-*.

3.7.4.5. TAM kategorie

TAM	SLOVESO	SPONA
PRS	<i>ker-es</i>	<i>s-al</i>
FUT	<i>ker-eh-a</i>	<i>uv-eh-a</i>
PRET	<i>kerd'-al</i>	<i>s-al-as</i>
PRS.SUBJ	=PRS	<i>uv-es</i>
PRET.SUBJ	=PRET	<i>*új-al</i>
COND.IRR	<i>kerd'-al-as</i>	<i>új-al-as</i>
IMPF	<i>ker-eh-as</i>	-
COND.R.	=IMPF	nedoložen
IMP	<i>ker</i>	<i>uv</i>

Tabulka 39 TAM kategorie sloves

V indikativu perfektivního kmene lexikálních sloves (např. *kerd'*-) se tvoří préteritum (aorist) kondicionál irrealis a z neperfektivního kmene (např. *ker*-) se tvoří prézens, futurum, imperfektum a imperativ. Subjunktivní tvary lexikálních sloves jsou homonymní s indikativními. Z kmene spony *s*- se tvoří prézens a préteritum. Supletivní kmen *uv*- sponového slovesa se vyskytuje v prvních dvou osobách futura, subjunktivu prézensu a v imperativu. Alomorfní kmen *új*- se nachází v préteritu subjunktivu a v prvních dvou osobách kondicionálu irrealis. Další supletivní kmen *e*- se vyskytuje v třetích osobách futura a kondicionálu irrealis. Kondicionál realis spony není doložen.

Opozice perfektivního a imperfektivního vidu u lexikálních sloves existuje pouze v minulém indikativu a minulém subjunktivu, u spony je doložen pouze v minulém subjunktivu.

3.7.5. Preverbia

Preverbia významově odpovídají v krásnohorské romštině aktionsartovým prefixům sloves. Ke slovesům se ovšem připojují volněji a jsou odlučitelná. Preverbia jsou adverbialního původu a jsou buď přejatá nebo kalkovaná z maďarštiny. Ve spojení se slovesy většinou preverbia určují směr, ale můžou i výrazně změnit lexikální význam sloves.

Preverbium	Český význam	Příklady
ávi	vy-	<i>o džukela ávi darad'e la čhajóra</i> „psi vystrašili dívku“
téle	s-	<i>i čhajori téle péja mer o balkóni</i> „dívka spadla z balkónu“ <i>mék arde phirad'om, tak bešás téle igen dur</i> „než jsem se sem přistěhoval tak jsem bydlel velmi daleko“
ope	na-	<i>ope rakinel o škatuji po vagóňi</i> „nakládá bedny na vagón“ <i>jój ope urd'i</i> „(je) oblečená“
anglal	před-	<i>d'anas anglal te phenen o jövóvo?</i> „uměli byste předpovídat budoucnost?“
pále	za-	<i>pále kerd'om i ablaka</i> „zavřel jsme okno“
préko	pře-	<i>míri čhajori daral préko te d'an o hida</i> „moje holčička se bojí přejít most“
ekhetáne	dohromady	<i>ekhetáne vakerd'am, hoť dú d'éne d'aha</i> „domluvili jsme se, že půjdeme dva“

		<i>darand'ija aũka, hod' ekhetáne péja</i> „polekala se tak, že omdlela“
ande	na- za- ze-	<i>ande jójard'a i opruñi gamba pal oda i teluñi</i> „načervenila si horní ret a potom i spodní“ <i>adaj új alas te na sú' alas ande</i> „byl bys býval tady, kdybys býval nezaspal“ <i>ande phúron</i> „zestánout“
arde	sem	<i>mék arde phirad'om, tak bešás téle igen dur</i> „než jsem se sem přistěhoval tak jsem bydlel velmi daleko“
kija	k-	<i>so dú slugad'a o bicikli kija phand'e ko bár</i> „oba dva vojáci přivázali kola k plotu“
sít	roz-	<i>rovindul lenca sít géja</i> „plačíc se rozloučil/a“

Tabulka 40 Inventář preverbíí

4. Syntax

4.1. Základní syntaktické konstrukce

4.1.1. Intransitivní konstrukce

Podmět jednoduché věty a to i s negativním predikátem stojí v nominativu a je jediným argumentem intransitivní konstrukce.

(58) *čhavóro sovel*

dítě spí

(59) *čhávóro na sovel*

dítě nespí

4.1.2. Monotranzitivní konstrukce

V monotranzitivních konstrukcích bývá životný objekt v akuzativu, neživotný v nominativu. Za životný objekt jsou považována i zvířata. Objekt slovesa *daral* „bát se“ je v ablativu.

(60) *dad sikhjarel píre čhaven*

otec vyučuje svoje děti

(61) *ando gaũ dikhjom jek ajso phagerdo kuňhóvo*

ve vesnici jsem viděl takovou polorozpadlou chatř

(62) *kamav ole párne grastes*

chci toho bílého koně

(63) *míri čhaj daral la jagatar*

moje dcera se bojí ohně

4.1.3. Ditranzitivní konstrukce

V ditranzitivních konstrukcích bývá primární objekt v dativu a sekundární podle životnosti v akuzativu nebo nominativu. Ditranzitivní predikát *te den* „dát“ může mít primární objekt značený i akuzativem. Ditranzitivní predikát *te cirden* má primární objekt značený akuzativem a sekundární ablativem

(64) *bikind'om míre somsédoske phure grastes*
prodal jsem svému sousedovi starého koně

(65) *i pheñ mange diña ola virága*
sestra mi dala ty květiny

(66) *na diña les még añi čepo máro*
nedala mu ani kousek chleba

(67) *cirña la čha balendar*
zatahal dívku za vlasy

4.1.4. Proživatel

Proživatel může být explicitně vyjádřen nominativem(68), dativem (69) nebo akuzativem (70) nebo implicitně flexí verba (71).

(68) *jó hin khére*
on je doma

(69) *tecind'a lake la mamakere gada*
líbí se jí matčiny šaty

(70) *ande man učhard'om la dunaha*
přikryl jsem se peřinou

(71) *xúñom ola kabáto lestar*
dostal jsem ten kabát od něho

4.2. Posesivní konstrukce

V krásnohorské romštině se vyskytují tři typy posesivních konstrukcí: externí, atributivní a predikativní.

4.2.1. Externí posese

V externí posesivní konstrukce je posesor vyjádřen akuzativním argumentem slovesa mimo substantivní frázi posesa.

(72) *dukhal man o nakh*

bolí mě nos

4.2.1.1. Atributivní posese

V atributivní posesivní konstrukci je vyjádřen posesor genitivem nebo řídčeji dativem modifikujícím řídicí substantivu posesa.

(73) *kher le manušeskero sa igen phúro*

dům toho muže byl velmi starý

(74) *ole manušeske o kher igen phúro sa má*

dům toho muže byl už velmi starý

(75) *i d'úrõva ola phúra romñake hin andal o araño*

prsten té staré ženy je ze zlata

(76) *i soba míre duje pheñenge hin cikñori*

pokoj mých dvou sester je velmi malý

4.2.2. Predikativní posesivní konstrukce

Krásnohorská romština nemá sloveso „mít“, tento význam je většinou tvořen

predikativní posesivní konstrukcí skládající se z posesora v roli přímého objektu, spony tvořící predikát a posesa v roli subjektu. Posesum je vždy v nominativu. Naopak spona může být zastoupena všemi svými flektivními tvary včetně negativních. Posesor je v této konstrukci nejčastěji v akuzativu.

(77) *la hin phral*

ona má bratra

(78) *nane man phral*

nemám bratra

Posesor se může v této konstrukci objevit i v jiných pádech a to dativu, lokativu a genitivu.

V dativu se posesor může vyskytnout v případě, že posesum tvoří oblečení nebo šperky.

(79) *oda manuš sa les-ke po šéro kalapa*

ten člověk měl na hlavě klobouk

(80) *jekhe čhaves-ke sa čhindo o gad*

jeden chlapec měl roztrženou košili

(81) *le romes-ke po šéro sa kalapa*

muž měl na hlavě klobouk

(82) *andi meň sa la-ke mirikle éš ando kána fülbevalóvi*

na krku měla korále a v uších náušnice

Další výskyt posesora v dativu je doložen pro posesum tvořené částmi těla.

(83) *šéro leske hin pherdo džuvenca*

hlavu měl plnou vší

(84) *pháre lélegzinlas, mert opo tūdŏvo la-ke pherdo d'ungipena*

těžce dýchala, protože na plicích měla plno hnusů

(85) *čibalo igen ... ande hin bārado, mert pherdo hin les-ke o bala opo dumo*
starosta je velmi zarostlý, protože má plno chlupů na zádech

(86) *jekh veša ... hin mǐveša les-ke*
jedna ledvina ... má umělou ledvinu

(87) *palune čanga les-ke mek saste sa*
zadní nohy měl ještě zdravé

Pokud se u posesivního vztahu zdůrazňuje lokální aspekt je posesor vyjádřen prepozicionální frází, kdy je v lokativu.

(88) *ope la-te sa rózášno šálo*
na sobě měla růžový šál

(89) *keci love hin paš tu-te ?*
kolik máš u sebe peněz?

(90) *léngere búta paš len-de hin*
mají své výrobky u sebe

V genitivu je posesor v predikativní konstrukci doložen pouze v jednom případě, zřejmě se jedná o kalk.

(91) *ada o kher hin míre phral-es-ker-o*
toto je dům mého bratra

4.3. Komparativní konstrukce

	syntaktický marker
standard komparace	<i>sar</i> „jak(o)“
standard ekvivalence	<i>(ud'an) ajs- sar</i>
kvantitativní diference	SOC , ABL

Tabulka 41 Komparativní konstrukce

Standard komparace se vyjadřuje použitím syntaktického markeru komparace, kterým je spojka *sar* „jak(o)“.

(92) *jó denašel sigeder sar savóre*
běhá rychleji než všichni (ostatní)

(93) *leskero kher bareder sar míro*
jeho dům je větší než můj

Pro vyjádření standardu ekvivalence používá konstrukce, kdy se před komparativní predikát připojí deiktické adjektivále *ajs-o* „takový“ nebo většinou semikalkované *ud'an-ajs-o* (maď. *ugyan-olyan*) „stejný“ a stejně jako v standardu komparace se užije syntaktického markeru *sar* „jak/o“.

(94) *jój ajs-i bári sar tu*
je taková velká jako ty

(95) *ud'an-ajso barvalo hino sar píro phral*
je stejně bohatý jako jeho bratr

Komparativní kvantitativní diferenci lze vyjádřit sociativem nebo ablativem.

(96) *lakero phral hin phureder pándže berš-en-ca sar jój*
její bratr je starší o pět let než ona

(97) *le dadeskero gad pándže koron-en-dar sa drágasneder sar míro*
otcova košile byla o pět korun dražší než moje

4.4. Lokální adverbialia

PÁDOVÝ VZTAH		PŘÍKLAD	PŘEKLAD
inesivní	stativní / direktivní separativní	<i>ando kher</i> <i>andal o kher</i>	v domě / do domu z domu
adesivní	stativní	<i>paš o kher</i> <i>paš amende</i> <i>paš o orvoši</i>	u domu u nás u doktora
	direktivní separativní	<i>paš o kher</i> <i>ko gád'o</i> <i>le orvošistar</i> <i>khatar / mere amende</i> <i>andal o kher</i>	k domu k doktorovi od doktora od nás od domu
	proximativní vedle	<i>paš o kher</i> <i>paš amende</i> <i>paš o kher</i>	blízko domu vedle domu
kontaktivní	stativní / direktivní separativní	<i>opo kher</i> <i>pal o kher, mer o kher</i>	na dům, na domě z domu
vertikální	superiorní (stat. / dir.) superiorní (separativní)	<i>opral o kher</i> -	nad domem / nad dům -
	inferiorní (stativní) inferiorní (direktivní) inferiorní (separativní)	<i>tel o kher</i> <i>tel o kher</i> -	pod domem pod dům zpod domu
horizontální	anteriorní (stat. / dir.) anteriorní (separativní)	<i>anglo kher</i> -	před domem / před dům zpřed domu
	posteriorní (stativní) posteriorní (direktivní) posteriorní (separativní)	<i>pal o kher</i> <i>pal o kher</i> -	za domem za dům zpod domu
periferní	mediativ (stativní)	<i>maškar o khera</i> <i>maškar o kher taj ...</i> <i>ando közepo le khereske</i>	mezi domy mezi domem a ... uprostřed domu naproti domu
	opozitiv směr crkumlativ translativ perlativ sekventiv extraesiv	<i>körül / khatar / pašal i phiüü</i> <i>préko / prékal o drom</i> <i>préko / prékal i chev</i> - -	okolo domu přes cestu skrz díru podél řeky mimo dům
lokality	stativní direktivní separativní	<i>bratislavate</i> <i>bratislavate</i> <i>bratislavatar</i>	v Bratislavě do Bratislavy z Bratislavy

státy	stativní direktivní separativní	<i>amerikate, čebe amerikate, čebe amerikatar, čebõ</i>	v Americe, v Česku do Ameriky, do Česka z Ameriky, z Česka
--------------	---------------------------------------	---	--

Tabulka 41 Lokální adverbialia

Inesivní význam nese pár předložek *ande* „do, v“ a *andal* „z“. V kmeni těchto předložek došlo v kránohorské romštině k elizi původní likvidy /r/ (**andre*, **andral*). V předložce *ande* „do, v“ splývá direktivní a stativní určení pohybu tak jak je popsáno u adverbii. Separativní směr pohybu je vyjádřen v předložce *and-al* připojením původně ablativního suffixu *-al*.

(98) *bešav and-o fóro*
bydlím ve městě

(99) *na d'av and-o fóro*
nejdu do města

(100) *ávi geja and-al o kher*
vyšla z domu

Adesivní vztah je dominantně tvořen předložkami *paš* „u, k“ a *ke* „k“. Při použití prepozice *paš* před neživotnými jmény splývá direktivní a stativní význam. V případě životného řídicího nomina je direktiv vyjádřen vždy použitím předložky *ke* a u stativu alternují obě zmíněné předložky. Adesivní separativ je vyjádřen u životných substantiv ablativem, u personálií předložkami *khatar*, nebo *mere*. Personalia jsou za adesivními prepozicemi vždy v lokativu. V případě neživotných substantiv je adesivní separativ vyjádřen homonymně se inesivním separativem předložkou *andal*.

(101) *cikno džuklóro bešlas paš o kher*
malé štěně sedělo u domu

(102) *ola manuša téle bešje paš i astala*
ti lidé si sedli ke stolu

(103) *dad bičhavel les k-i daj*

otec ho posílá k matce

(104) *i tanítóvka náne khatar amende*

učitelka není od nás

(105) *mere amende d'i braňislavate buteder hin sar dešupándž kilométeru*

od nás až do Bratislavy je to tak patnáct kilometrů

(106) *čórd'a la meňasoňa ole sülövendar*

unesl nevěstu od rodičů

(107) *d'a ere andal amaro kher!*

jdi pryč od našeho domu!

Kontaktivní stativ i direktiv jsou vyjádřeny prepozicí *ope* „na“. Stejně jako v případě předložky *ande* postrádá kmen této předložky likvidní kmen na rozdíl od většiny sverocentrálních dialektů. Kontaktivní seprativ je majoritně vyjádřen přeložkou *pal* „z“, pro stejný význam je doložena i předložka *mer*.

(108) *phirás op-o pijaci sako d'ives*

na trh jsem chodil/a každý den

(109) *op-o témetéši sa but nípo*

na hřbitově bylo hodně lidí

(110) *caklo téle peja pal i astala*

lahev spadla ze stolu

(111) *mer i astala téle khosja o pracho*

ze stolu setřel/a prach

Pro vertikální vztahy jsou doloženy jen předložkové stativy a direktivy, které jsou homonymní. Superiorní stativ i direktiv jsou vyjádřeny předložkou s ablativní koncovkou *opr-al*, inferiorní stativ i direktiv předložkou *tel*.

(112) *opral o vodro kipo hin*
nad postelí je obraz

(113) *oja óra opral o kipo áchaũ*
ty hodiny pověs nad obraz

(114) *thod'a tel leskro šéro...*
položil/a pod jeho hlavu ..

(115) *tel i astala sa danderdo kókal*
pod stolem byla okousaná kost

Horizontální vztahy jsou také vyjádřeny homonymními předložkovými stativy a direktivy. Anteriorní stativ a direktiv je vyjádřen prepozicí *angle*, posteriorní direktiv a stativ prepozicí *pal*.

(116) *dikhjom angli bóta te áchen valesave romen*
před odchodem jsem viděl/a nějaké muže

(117) *and'a le čhavóres anglo kiráji*
přivedl/a chlapce pře krále

(118) *leskero kher hin pal i kočma*
jeho dům je za hospodou

(119) *čhavóro pes garud'a pal o kaš*
chlapec se schoval za strom

Mediativ je vyjádřen předložkou *maškar*, význam „uprostřed“ je kalkován frází s

použitím předložky *ande*, z maďarštiny přejatého substantiva *közepo* „střed“ a dativu řídicího substantiva.

(120) *maškar i astala taj míro vodro hin igen frima than*
mezi stolem a mojí postelí je velmi málo místa

(121) *pijaci hin ando közepo le fóros-ke*
trh je uprostřed města

U perlativu a translativu alternuje ze srbochorvatštiny přejatá předložka *préko* s předložkou se stejným kmenem a ablativním sufixem *prék-al*.

(122) *čhavóre dikhenas prék-o i xév andi bar*
děti se dívaly dírou v plotě

(123) *čhavóre dikhenas prék-al i xév ando kerikéši*
děti se dívaly dírou v plotě

(124) *gejom prék-o i hída*
šel jsem přes most

(125) *gejom prék-al i hída*
šel jsem přes most

Stativ a direktiv názvů států a geografických lokalit je homonymní. Alternuje zde použití předložky *ande* s použitím lokativu. V případě maďarských názvů států jsou direktiv a stativ vyjádřeny užitím maďarského illativu se sufixem *-be / -ba*. Separativ se dominantně vyjadřuje ablativem, který v názvech států maďarským elativem. se sufixem *-bő*.

(126) *kamás te dihen andi indi'a*
chtěl jsem se podívat do Indie

(127) *kamás te dihken indi'a-te*

chtěl jsem se podívat do Indie

(128) *bešehas valekana andi **sofi'a**?*

bydlel jsi někdy v Sofii?

(129) *búti keras **mad'arba** vad' **lend'elbe***

pracujeme v Maďarsku nebo v Polsku

(130) *hefün vad' keden d'aha **čebe***

v pondělí nebo v úterý pojedu do Česka

(131) *d'ivehas valekana **bratislava-te** ?*

žil jsi někdy v Bratislavě?

(132) *ada čaládo **angli'a-tar** hine*

tahle rodina je z Anglie

(133) *leskeri romňi **če-bõ** sármazinel*

jeho žena pochází z Česka

4.5. Temporální adverbália

4.5.1. Simultánní temporální adverbália

	Příklad
hodiny	<i>dešórengero</i> „v deset hodin“, <i>dešengero</i> „v deset hodin“ <i>dešórendar</i> „v deset hodin“
den a jeho části	<i>d'ive</i> „ve dne“, <i>ra'aha</i> „ráno“, <i>jókor ra'aha</i> „brzy ráno“, <i>ko rá'aha</i> „k ránu“, <i>ráti</i> „večer“, <i>rátifelé</i> „v podvečer“ <i>jepašra'akero</i> „o půlnoci“, <i>kűšüb ráti</i> „pozdě večer“, <i>opo dílo</i> „v poledne“, <i>paldíloste</i> „odpoledne“ <i>sako /celo/ áver d'ives</i> „každý / celý / další den“ <i>oka/ sako / celo ráti</i> „minulou / každou / celou noc“, <i>adá'dive ra'aha</i> „dnes ráno“, <i>akána ráti</i>
dny v týdnu	<i>hetfün</i> „v pondělí“, <i>kedén</i> „v úterý“, <i>serdán</i> „ve středu“, <i>čütörtökön</i> „ve čtvrtek“, <i>pinteken</i> „v pátek“, <i>sombaton</i> „v sobotu“, <i>kurke / vašárnap</i> „v neděli“
deiktický den	<i>adá'dive</i> „dnes“, <i>táha</i> „zítra“, <i>íd</i> „včera“, <i>paltáhaste</i> „pozítří“, <i>angle id'este</i> „předevčirem“
názvy měsíců	<i>januárba</i> „v lednu“
roční období	<i>linaje / ñárkor</i> „v létě“, <i>jevende / télkor</i> „v zimě“, <i>tavaskor</i> „na jaře“, <i>őskor</i> „na podzim“
svátky	<i>opi karáčoňa</i> „na Vánoce“, <i>sako silvestri/sako újevo</i> „každý silvestr“, <i>opo hušvíto</i> „na velikonoce“, <i>opo ünepa</i> „na svátky“
rok	<i>ada berš</i> „letos“ <i>oka berš</i> „loni“ <i>aver berš</i> „příští rok“
průběhová	<i>d'ivese</i> „přes den“, <i>tel o háborúvo</i> „za války“

Tabulka 42 Simultánní temporální adverbália

Pro určení hodiny jsem zaznamenal tři různé konstrukce, dvě genitivní a jednu ablativní. První tvoří genitiv číslovky, např. *efta-n-ger-o* „v sedm hodin“, ve druhé se za číslovku přidá genitiv slova *óra* „hodina“ v příslušném čísle, např. *deš-ór-en-ger-o* „v deset hodin“, třetí konstrukce se tvoří obdobně za číslovku se přidá ablativ slova *óra* „hodina“ v

příslušném čísle: *deš ór-en-dar* „v deset hodin“. Užití zřejmě závisí na idiolektu mluvčích.

Ze slova *i rat* „noc“ jsou odvozena temporální adverbia *rat-i* „v noci“, *ra'aha* „ráno“ a sekundárně *jepašra'akero* „o půlnoci“. V případě adverbia *ra'ti* „v noci“ se jedná o derivaci starou lokativní koncovkou, adverbium *ra'aha* „ráno“ je odvozeno temporálním sociativem (Elšík, 2005). Temporální adverbium *jepašra'akero* „o půlnoci“ je odvozen od slova *jepašrat* „půlnoc“ podobně jako časové údaje genitivem. V perifrázích *jókor ra'aha* „brzy ráno“ a *kűšüb ra'ti* „pozdě v noci“ jsou užitá maďarská temporální adverbia *jókor* „brzy“ a *később* „později“. Prepozicionální frázi jsou z maďarských přejímek tvořena adverbialia *pal o ebído* „po obědě“ a *opo dílo* „v poledne“. Adverbium *paldíloste* „odpoledne“ se sestává z prepozice a lokativu substantiva.

Temporální adverbia tvořená z názvů dnů v týdnu jsou kromě „v neděli“ přejatá z maďarštiny i s temporálním sufixem *hetfü-n* „v pondělí“ (maď. *hetfő-n*), *ked-en* „v úterý“ (maď. *kedd-en*), *serdán* „ve středu“ < (maď. *szerdá-n*), *čütörtök-ön* „ve čtvrtek“ (maď. *csütörtök-ön*), *pintek-en* „v pátek“ (maď. *péntek-en*), *sombat-on* „v sobotu“ (maď. *szombat-on*). Výraz *kurk-e* „v neděli“ je odvozen sufixem *-e* ze substantiva *kurk-o* „neděle“ (řec. *kyriako*). Temporální adverbia z názvů měsíců jsou odvozená z maďarských názvů měsíců adaptovaným sufixem *-ba*, např. *január-ba* „v lednu“ (maď. *január-jában*).

Adverbia *jevende* „v zimě“ a *linaje* „v létě“ se tvoří derivací pomocí sufixu *-e* z xenoklitických výrazů pro dvě hlavní letní období léto *linaj* a zimu *jevend* jsem zaznamenal jen u starších mluvčích. Mladší mluvčí použila pro utvoření všech simultánních adverbii vycházejících z názvů ročních období neadaptované maďarské přejímky a maďarský temporální sufix *-kor*: *ňár-kor* „v létě“ < *nyár* (maď. léto), *tél-kor* „v zimě“ < *tél* (maď. zima), *tavas-kor* „na jaře“ < *tavas* (maď. jaro), *ős-kor* „na podzim“ < *ősz* (maď. podzim).

Temporální adverbia odvozená od názvů svátků jsou tvořena adpozicionální frází, např. *opi karáčoňa* „na Vánoce“.

způsob	marker	kategorie	příklad	překlad
přejímka	<i>-Vn</i>	názvy dnů	<i>sombat-on</i>	v sobotu
	<i>-ba</i>	názvy měsíců	<i>január-ba</i>	v lednu
	<i>-kor</i>	roční období	<i>tavas-kor</i>	na jaře
derivace	<i>-e</i>	roční období průběhová	<i>jevende</i> <i>d'ives-e</i>	v zimě přes den
	<i>-i</i>	části dne	<i>ra'ti</i>	v noci, večer
	<i>-felé</i>	části dne	<i>ra'ti-felé</i>	v podvečer
	kompozice	hodiny	<i>deš-ór-en-ger-o</i>	v deset hodin
flexe	GEN	hodiny	<i>deš-en-ger-o</i>	v deset hodin

		části dne	<i>jepašraťakero</i>	
	ABL	hodiny	<i>deš-ór-en-dar</i>	„v deset hodin“
	SOC	části dne	<i>rať-ah-a</i>	ráno
	LOC	deiktický den	<i>paltáh-as-te</i>	pozítí
		části dne	<i>pal díl-os-te</i>	dopoledne
adpozice	OPE	svátky	<i>opo ünepa</i>	na svátky
	PAL	části dne	<i>pal o dílo</i>	v poledne
	ANGLE	části dne	<i>angle id'este</i>	předevčirem
	KE	části dne	<i>ko ráťaha</i>	k ránu

Tabulka 43 Značení simultánnosti

4.5.2. Nesimultánní temporální adverbálie

		Příklad
sekvenční	anteriorní	<i>angl-oda</i> „předtím“
	posteriorní -ordinální	<i>kúšüb</i> „potom“ <i>pal-oda</i> „potom“, <i>pal i búti</i> „po práci“, <i>bute beršenca</i> „po mnoha letech“, <i>jek berš múva</i> „po roce“ <i>pal jekváreste</i> „jeden po druhém“ <i>pal tute</i> „po tobě“
durativní	anteriorní	<i>dži linaje</i> , <i>dži ko nári</i> „do léta“, <i>dži medig</i> „do kdy“ <i>dži ko ráti</i> <i>dži ráti</i> „do večera“
	posteriorní	<i>kanastar</i> „od kdy“, <i>júniušistar</i> „od června“, <i>háborúvostar</i> „od války“, <i>táhastar</i> „od zítřka“, <i>kiškortúl</i> „od malička“, <i>raťastúl</i> „od rána“
distanční	budoucí	<i>štár d'ives múva</i> „za čtyři dny“, <i>vaš o čhon</i> „za měsíc“, <i>vaš o berš</i> „za rok“, <i>pár d'ives múva</i> „za pár dní“
	minulá	<i>oka čhon</i> , <i>čila</i> - „dávno“
rozsahová	telická	<i>jekh óra alat</i> „během hodiny“
	atelická	<i>opo kurko</i> „na týden“

Tabulka 44 Nesimultánní temporální adverbálie

Sekvenční anteriorní adverbálie se konstruují pomocí prepozice *angl-* „před“.

(134) *má angl- oda tuke phend'om*
„už jsem ti to před tím říkal“

Sekvenční posteriorní adverbálie se vyjadřují několiak různými způsoby. Adpozicionálně se konstruují pomocí předložky *pal* „po“ nebo z maďarštiny přejaté záložky *múva* (maď. *mulva*). Flektivně se tvoří sociativem např. *bute beršenca* „po mnoha letech“. Vyjadřují-li sekvenční posteriorní adverbálie pořadí konstruují se adpozicí předložkou *pal*

„po“ doplněnou lokativem, např. *pal tute* „po tobě“

(135) *ande jójard'a i opruñi gamba pal oda i teluñi*

„načervenila si horní ret a potom i spodní“

(136) *dú andal lende pár berš múva khére ája*

„dva z nich se po několika letech váteli domů“

(137) *dúj džene lendar bute beršenca pále áje*

„dva lidé z nich se po létech vrátili zpátky“

(138) *ker ope o vodro pal tute*

„ustel si po sobě postel“

Částice *d'i* „až“ vyjadřuje durativní anteriorní vztah někdy s prepozicí *ko* „do“.

(139) *áčheha adaj d'i ko ráti ?*

„zůstaneš tu až do večera?“

(140) *te na avla pále amenge d'i ráti pándže beršenca ande phuruvá*

„jestli se nám navrátí do včera o pět let zestárnu“

Durativní posteriorní adverbialia se vyjadřují ablativem nebo pomocí maďarského separativního suffixu *-úl*.

(141) *táhastar na cigaretáziná*

„od zítřka nekouřím“

Distanční budoucí adverbialia se konstruují adpozicionálně pomocí předložky *vaš* „za“ nebo z maďarštiny přejaté záložky *múva* (maď. *mulva*).

(142) *xudá les vaš o čhon*

„dostanu ho za měsíc“

(143) *már štár d'ives múva éla amen motora*
 „už za čtyři dny budeme mít auto“

Distanční budoucí adverbialia nejsou doložena, tento vztah je překládán respondenty konstrukcí se adjektiválem *ok-* „minulý“

(144) *oka berš me dikhjom míre dúje pheňen*
 „minulý rok/před rokem jsem viděl své dvě setry“

Rozsahová telická adverbialia se konstruují adpozicí semikalkem z maďarštiny pomocí záložky *alat* „během“ (maď. *alatt*).

(145) *jek óra alat avi rózadind'a*
 „během hodiny vystřízlivěl“

Rozsahová atelická adverbialia se konstruují adpozicí pomocí předložky *op-*.

(146) *kamav te džan po kurko valekija het, ká hin igen šukar*
 „chci jet na týden někam pryč, kde je krásně“

způsob	marker	kategorie	příklad	překlad
derivace semikalk	<i>-úl</i>	posteriorní durativní	<i>raťa-st-úl</i>	od rána
flexe	SOC	posteriorní durativní	<i>bute beršenca</i>	po letech
	ABL	durativní posteriorní	<i>júliuš-tar</i>	od července
prepozice	<i>pal</i>	sekvenční posteriorní	<i>pal-oda</i>	potom
	<i>angl-</i>	sekvenční anteriorní	<i>angl-oda</i>	předtím
	<i>d'i</i>	durativní anteriorní	<i>d'i linaje</i>	do léta
	<i>d'i + ko</i>	durativní anteriorní	<i>d'i ko ráti</i>	až do večera
	<i>op-</i>	rozsahová atelická	<i>op-o kurko</i>	na týden
	<i>pal + LOC</i>	sekvenční posteriorní ordinální	<i>pal tute</i>	po tobě
postpozice semikalk	- <i>múva</i>	sekvenční posteriorní distanční budoucí	<i>but berša múva</i> <i>jekh berš múva</i>	po letech za rok
	<i>alat</i>	rozsahová telická	<i>jekh óra alat</i>	během hodiny

Tabulka 45 Značenní nesimultánnosti

4.6. Další adverbália

FUNKCE	marker
benefaktiv	DAT
referenční	<i>pal</i> „o“ <i>palal</i> „o tom“
partitivní	ABL, <i>andal</i> „ze“
recipient	ACC <i>te den</i> „dát, dávat“, DAT <i>te den</i> „podávat“ <i>te bikinen</i> „prodávat“, <i>te šegítinen</i> „pomáhat“, <i>te hazudinen</i> „lhát“, <i>te sikhaven</i> „ukazovat“, <i>te phenen</i> „říkat“, <i>te értinen</i> „rozumět“, <i>te pajikeren</i> „děkovat“, <i>te den pále</i> „vracet“
privativní	<i>bi</i> „bez“
exkluzivní	<i>bi</i> „kromě“
instrument/komitativ	SOC
Účel nebo cíl	DAT, <i>vaš</i> „pro, na“, <i>ope</i> „na“, <i>pal</i> „za“, <i>ope</i> „na tom“
Důvod a příčina	<i>andi xóji</i> „ze zlosti“ <i>vaš</i> „kvůli, za“ <i>op-</i> „na“ ABL <i>diliňajon</i>
Materiální zdroj	ABL, <i>andal</i> „z“

Tabulka 46 Další adverbália

Benefaktiv je vyjádřen dativem.

(147) *mukhja tumenge adaj ada xáben*
 „nechal/a pro vás tady tohle jídlo“

Referenční objekt je vyjádřen prepozicí *pal* „o“ nebo anaforickým adverbem *palal* „o tom“.

(148) *džanel pal leste igen but*
 „ví o něm velmi moc“

(149) *má na kamaŭ palal te šunel !*
 „už o tom nechci slyšet“

Partitiv je vyjádřen ablativem nebo prepozicí *andal* „z“.

(150) *dú le trinendar*

„dva ze tří“

(151) *dú andal lende pár berš múva khére áje*

„dva z nich se po létech vrátili domů“

Recipient slovesa *te den* „dát“ bývá v akuzativu, je-li toto sloveso používáno ve významu „podat“ je recipient v dativu. V dativu také stojí recipient sloves *te sikhaven* „ukázat“, *te phenen* „říkat“, *te bičhaven* „posílat“, *te bikinen* „prodávat“, *te šegítinen* „pomáhat“, *te hazudinen* „lhát“, *te értinen* „rozumět“, *te pajikeren* „děkovat“, *te den pále* „vracet“ a dalších.

(152) *nípi den le rašas valesave xabena*

„lidé dávají faráři nějaká jídla“

(153) *rašaj del le čhavóres la kirvake*

„farář podává dítě kmotře“

(154) *sikhavel píra čhake i névi d'uréva*

„ukazuje své dceři nový prsten“

(155) *phen mange, so adád'ive kerd'al*

„řekni mi, co si dneska dělá“

(156) *bičhad'a mange lil*

„poslal mi dopis“

(157) *bikind'om míre somsédoske phure grastes*

„prodal jsem sousedovi starého koně“

Privativní objekt vylučovací je vyjádřen prepozicí *bi* „bez“ a genitivem u osobních zájmen, ostatní jména jsou v nominativu, nebo prepozicí *bijo* a dativem. Prepozice *bi* „kromě“

má také vylučovací význam a pojí se s nominativem.

(158) *bi tíro som korkóro*

„bez tebe jsem sám“

(159) *ko džanlas te áčhaven o kher bi o kárfa*

„kdo by uměl postavit dům bez hřebíků“

(160) *bijo soske na d'and'alas te uven šoha ?*

„Bez čeho by si nikdy nemohl být?“

(161) *bi oda jekh phúro savóre cigaretázinlas*

„kromě jednoho starce všichni kouřili“

Instrumentální a komitativní vztahy jsou vyjádřeny sociativem.

(162) *džanes te keren le sivriha?*

„umíš pracovat s kladivem?“

(163) *gejom ando fóro míre duje phralenca*

„šel jsem doměsta se svými dvěma bratry“

Účel nebo cíl děje může být vyjádřen dativem, prepozicí *vaš* „pro, na“ s nominativem, prepozicí *ope* „na“ s nominativem nebo prepozicí *pal* „za“ s lokativem.

(164) *buterval phírav ra'aha sig thudeske*

„většinou chodím brzy ráno pro mléko“

(165) *band'uven vaš ola lóve!*

„ohněte se pro ty peníze!“

(166) *odej hin ande, d'as pal late!*

„tam je vevnitř, jdeme za ní!“

(167) *kurke me opi omša na phiraũ*

„v neděli na mši nechodím“

Důvod a příčinu děje vyjadřuje prepozice *vaš* „kvůli“, prepozice *ope* „na“ nebo anaforické adverbium *ope* „na tom“. Ve frázi „ze zlosti“ je užita prepozice *andi*. Sloveso *te diliňajon* „zbláznit se“ vyžaduje v důvodové funkci ablativ.

(168) *vaš valesoske ande xojard'ija*

„kvůli něčemu se rozčílil“

(169) *múja pe valesavo nasvajipen*

„umřel na nějakou nemoc“

(170) *mišt- ope rod'a*

„dobře na (tom) vydělal“

(171) *rovelas andi xóji*

„plakal/a ze zlosti“

(172) *diliňajuvaũ tutar!*

„z tebe se zblázním“

Materiální zdroje je většinou vyjádřen ablativem, někdy prepozicí *andal* „z“. Zdroj objektu je vyjádřen také ablativem.

(173) *tád'a zumiň ármiňatar taj purumatar*

„uvařil/a/ polévku ze zelí a z cibule“

(174) *oda so odej áčhel hin andal o tras*

„ta co stojí támhle je ze železa“

(175) *ada o kabáto xúňom lestar*

„tenhleten kabát jsem dostal od něj“

4.7. Komplexní syntaktické konstrukce

4.7.1. Modální konstrukce

V krásnohorské romštině se vyskytují tři typy modálií: a) neflektivní, b) syntetická flektivní a c) analytická flektivní (Elšík a Matras, 2007). Neflektivními modálii jsou myšleny částice, které nesou modální význam. Syntetickými modálii jsou modální slovesa. Za posledním typem, analyticky flektivním se skrývá konstrukce složená z částice nesoucí modalitu a tvaru spony nesoucí gramatické kategorie času a čísla.

4.7.1.1. Význam „chtít“

Syntetický flektivním modálem je sloveso *te kamen* „chtít“, které tvoří modální konstrukci s infinitivem významového slovesa a částicí *te*. V neosobní vazbě s dativem je doložen 3.SG mediopasiva *kamjol*. Negativního významu se dosahuje zápornkou *na..*

(176) *kamjom te džan khére*

„chtěl jsem jít domů“

(177) *kamel valekas te rakhen*

„chce se s někým setkat“

(178) *musaj sal od'a te džan, te iš tuke na kamjol*

musíš tam jít, i když se ti nechce

(179) *na kamav ando fóro te džan*

„nechci jít do města“

4.7.1.2. Význam „muset“ a „mít (povinnost)“

Hlavním způsobem tvorby významu „muset“ je pak konstrukce, při které se využívá analytické flektivní modále složené z částice *musaj* přejaté z maďarštiny (maď. *muszáj*) a tvaru sponového slovesa nesoucí gramatické kategorie času a čísla. Toto modále je pak v modální konstrukci doplněno infinitivem významového slovesa. Tato inovace je specifická

pro krásnohorskou romštinu Pro krásnohorskou romštinu ji popsali z mnou nahraných a přeepsaných dat Elšík a Matras (2007).

Negativním tvarem modálie nutnosti je *na musaj*.

(180) *musaj sal od'a te džan te iš tuke na kamjol*

„musíš tam jít, i když se ti nechce“

(181) *musaj samas te užaren vaš o brišind*

„museli jsme čekat kvůli dešti“

(182) *jav šórendar vad' vékép na musaj sal te pále t- aven*

„přid' v šest hodin nebo se vůbec nemusíš vracet“

V krásnohorské romštině se setkáváme s využitím syntetického flektivního modálie *te kampen a* jeho mediopasivní formy *te kampon* nesoucích jak význam „muset“, tak význam „mít“ ve smyslu německého *sollen*. Impersonální vazba 3. osoby slovesa *kampel* „potřebovat.3SG“ s dativem, vyjadřuje nemodální „potřebovat“. Negativního významu se dosahují záporkou *na*.

(183) *kampes te phirkeren mert ande fad'ineha*

„musíš se pohybovat nebo zmrzneš“

(184) *kampuvas te d'an od'a pal jekhváreste*

„musíme tam jít jeden za druhým“

(185) *kampehas tut pal tíri gód'i te vezétinen*

„měl by ses řídit vlastním rozumem“

(186) *kana kampuvas te talákozinen ?*

„kdy se máme sejít?“

(187) *save bare papuči kampel tuke ?*

„jak velké boty potřebuješ?“

4.7.1.3. Význam „moci“ a „smět“

Neflektivní modální částice vyjadřující možnost je *šaj* „moci“, v modální konstrukci po ní následuje subjunktivní tvar významového slovesa. Negativní neflektivní částicí vyjadřující nemožnost je *naštig* „nemoci“, po kterém také v modální konstrukci následuje flektivní tvar významového slovesa. Význam „smět“ a „nesmět“ je konstruován stejně pomocí stejných částic, pouze jednou jsem zaznamenal význam „nesmět“ pomocí maďarské přejímky *nem sabad* (maď. *nem szabad*) spolu s infinitivem významového slovesa.

(188) *šaj aves manca ?*

„můžeš jít se mnou?“

(189) *šaj újalas milionári !*

„mohl jsi být milionářem!“

(190) *naštig džás körül oda rakáši*

„nemohl jsem jít kolem té hromady“

(191) *ňikhaj našťig ole rakhahas*

„nikde jsme to nemohli najít“

(192) *šaj čumides man čak opi pofa*

„můžeš mě políbit jen na tvář“

(193) *oda šárgo šajto našťig xas*

„ten žlutý sýr nesmíš jíst“

(194) *nem sabad le manušen te koškeren*

„nesmíš lidem nadávat“

4.7.1.4. Význam „umět“ a „troufnout si“

Schopnost je vyjádřena na kalkovaným syntetickým flektivním modáliem *te d'anen*

„umět“ majícím původní význam „vědět“ (mad'. *tud*). Význam „troufnout si“ vyjadřuje syntetické flektivní modále *te troman*. Po obou syntetických modálech následuje infinitiv významového slovesa.

(195) *d'anes te keren le sivriha ?*

„umíš dělat s kladivem?“

(196) *tromas te d'an ando veš ráři ... kűšüb ?*

„troufáš si jít sám v noci do lesa?“

4.7.2. Komplementové věty

	kategorie	podkategorie	Subordinátor
Faktuální	Epistematické		<i>hod'</i> „že“
	Výpovědní		
	Postojové		
		interrogativní	interrogativum <i>hod'</i> + interrogativum
		polární „jestli“	<i>hod'</i> , <i>-e</i> , <i>hod'</i> + <i>e</i> , <i>či</i>
Nefaktuální	Manipulační		<i>te</i> <i>hod' te</i>
	Modální	volitivní	<i>te</i> + <i>infinitiv</i>
		fázové	
		dosažení	

Tabulka 47 Komplementové věty

Komplementizérem epistematických, výpovědních i postojových sloves je z ma' darštiny přejatá spojka *hod'* „že“ (mad'. *hogy*). Závisle sloveso ve faktuálních větách má finitní tvar.

(197) *avi d'and'e, hod' na phend'am lenge o čáčipen*

„dozvěděli se, že jsme jim neřekli pravdu“

(198) *phend'a, hod' ňikas na pindžarel*

„řekla, že nikoho nezná“

(199) *gondolinav, **hod'** sako gondolinel čak pal peste*
„myslím, že každý myslí jen na sebe“

Interrogativní komplementové věty jsou nejčastěji uvozeny interogativy *ko* „kdo“, *so* „co“, *soske* „ proč“, *sar* „jak“, *ká* „kde“, *mere* „kudy“, *kana* „kdy“ a dalšími. Dalším způsobem uvození interogativních vět je užití komplementizéru *hod'* „že“ (maď. *hogy*) před interogativem.

(200) *phučja, **ko** geja keden ando fóro*
„zeptal/a se, kdo šel v úterý do města“

(201) *phen mange, **so** adáďive kerďal*
„řekni mi, co jsi dneska dělal“

(202) *értinav, **soske** geja het*
„rozumím, proč šel pryč“

(203) *sikhaďa píra čha, **sar** pes tável o ándro*
„ukázala své dceři jak se vaří vejce“

(204) *na phučjomas tutar, te džanjomas, **ká** hino*
„neptal bych se tě, kdybych věděl, kde je“

(205) *na džanav, **kana** te džan khére*
„nevím kdy (mám) jít domů“

(206) *phen mange, **mere** kerüilind'al tu ande*
„řekni mi, kudy jsi se dostal dovnitř“

(207) *kamjomas lestar te phučen, **hod'** soske kerďa odá*
„chtěl bych se ho zeptat, proč to udělal“

(208) *na phučjomas tutar, te d'and'omas, **hod' ká hi***

„neptal bych se tě, kdybych věděl, kde je“

Polární komplementové klauze jsou rovněž uvozeny faktuálním komplementiérem *hod'* ve významu „jestli“. V polárních klauzích byla zaznamenána i z maďarštiny adaptovaná tázací částice *-i* (maď. *-e*) jednou ve spojení s komplementizérem *hod'*, jednou samotná. Několikrát byla zaznamenána i slovenská přejimka *či* „jestli“ (slov. *či*).

(209) *na d'anen, **hod' opo kōtelo vad' ope valesavi doŕri***

„nevědí, jestli na provaze nebo na nějaké šňůře“

(210) *phučjom le tanítóvostar avla -i pro bijav*

„zeptal jsem se učitele jestli přijde na svatbu“

(211) *phučjom le čibalostar hoť na -i kamel te aven*

„zeptal jsem se učitele, jestli nechce přijít“

V manipulačních větách je subjekt hlavního a vedlejšího predikátu odlišný. Při její konstrukci alternuje komplementová částice *te* „aby“ s komplexním komplementizérem *hod'* *te* „aby“.

(212) *dad leske phend'a , **hod' te bičhavel grastes pale***

„otec mu řekl, aby poslal koně zpatky“

(213) *naštig la préko vakerd'om **te ável manca***

„nemohl jsem ji převědčit, aby šla se mnou“

V nefaktuálních komplementových větách se užívá komplementizéru *te*, za nímž následuje infinitiv závislého slovesa (volitivní, fázové, dosažení).

(214) *kamav ole štare čhavenca te vakeren*

„chci s těmi čtyřmi chlapci mluvit“

(215) *mék užarahas tak kezdind'a te peren o jiv*

„zatímco jsme čekali začal padat sníh“

(216) *má na tromand'ija mandar te mangel buter lóve*

„už si netroufal/a žádat mě o víc peněz“

4.7.3. Vztažné věty

Spojky vztažných vět formálně odpovídají tázacím zájmenům. Mezi ně patří relativum *ko* „kdo“, které se vztahuje výhradně na životná substantiva a relativu *so* „co, který, která, které“, které se vztahuje na neživotná i životná substantiva. Méně často se vyskytuje relativní adjektivále *sav-* „který, která, které“. Všechna zmíněná relativia jsou flektivní, relativum *ko* je doloženo kromě nominativu i v dativu a akuzativu. Relativum *so* je doloženo v předložkovém lokativu.

V lokativních vztažných větách se užívá relativia *ká* „kde“.

(217) *ko hin oda manuš ko avel arde ke amende*

„kdo je ten člověk, který jde směrem k nám“

(218) *čhavóro so ada kerđ'a, bütetindo éla*

„dítě, které to udělalo, bude potrestáno“

(219) *ko hin oda manuš savo avel ke amende*

„kdo je ten člověk, který jde k nám“

(220) *ada hin- oda čhávo kaske diňom o lóve*

„to je ten chlapec, kterému jsem dal peníze“

(221) *sa odoj jek romaňi taj valekeci roma kas me na pind'arás*

„byla tu jedn romka a několik Romů, které jsem neznal“

(222) *dikhjom oda o kher vaš soste vakerehas*

„viděl jsem ten dům, o kterém jsem hovořil“

(223) *oja džuvji, savaha vekerahas , tak téle odoj bešel ando- da gav*

„ta žena, se kterou jsem mluvil, tak bydlí v té vesnici“

(224) *aja d'uuži pal kaste vakerahas te jój bešel adaj ando gaũ*

„ta žena, o které jsem mluvil, tak bydlí zde ve vesnici“

(225) *gondolinav oda than, ká sanas oka berš*

„myslím to místo, kde jste byli loni“

4.7.4. Adverbiální věty

	Kategorie	Subordinátor	Příklad
Časové	simultánní punktuální	<i>kana, sar</i>	<i>darand'ija sar les dikhja darand'ija kana dikhja les</i>
	simultánní durativní	<i>még, kana, sar</i>	<i>kana vezétines i motóra musaj sal te vid'ázinen</i>
	simultánní repetitivní	<i>akárkana, kana, sar</i>	<i>akárkana avel , amen vesékedinas vaš leskere pheňa</i>
	anteriorní	<i>még</i>	<i>naštig avas pále még na sasťol avi</i>
	posteriorní prosté	<i>sar, kana</i>	<i>kana zengend'ija, igen darand'ije</i>
	posteriornídurativní	<i>mijutastar, azutastar</i>	<i>mi'utastar lenge múja o čhavoro, azutastar igen senvedinen</i>
Podmínkové	reálná podmínka	<i>te</i>	<i>te na kames ta de mange</i>
	potenciální podmínka	<i>te</i>	<i>t- élas man love diňomas tuke len</i>

	reálná/potencionální okolnost	<i>hod' te</i>	<i>sar amen xudaha amen ando fóro hot' te na kölčödinas la motora le phralestar</i>
	nereálná podmínka	<i>te</i>	<i>te idž ájallas , dikhjallas la</i>
	přípustková podmínka	<i>még te ... iš</i>	<i>még te kabáto vad' ñakendóvo man éjas , akor iš na čhord'éhas mange andi kočma</i>
	přípustka	<i>te...iš</i>	<i>musaj sal od'a te džan te iš na kames</i>

Tabulka 48 Adverbiální věty časové a podmínkové

Nejvíce používané temporální spojky jsou původem interogativní *kana* „když, jak“ a *sar* „když, jak, jakmile“ vyskytující se v simultánních větách. Méně často se vyskytují ve větách posteriorních a anteriorních. Přejaté temporální spojky jsou anteriorní *még* „než, dokud“ a posteriorní durativní *mijutastar, azutastar* „od té doby“. V repetitivních větách se ještě vyskytuje indefinitum *akarkana* „kdykoliv“. Po všech temporálních spojkách následuje sloveso ve finitním tvaru.

Podmínkové věty se tvoří především pomocí subordinátoru *te* „jestli, pokud, kdyby i když i kdyby“ po kterém následuje sloveso ve finitním tvaru. Spojkou u vět s přípustkovou podmínkou je kalk *még te ... iš* „i kdyby“ (maď. *még ha ... is*) a u přípustkových vět podobný kalk *te ... iš* „i když“ (maď. *ha ... is*)

	Kategorie	Subordinátor	Příklad
Kauzální a další	příčina	<i>mer/mert</i>	<i>míro čhavóro rovelas mert leskere baráta les avi hasanas</i>
	důvod	<i>mer/mert</i>	<i>ášítinkerás mert soųjardo somas</i>
	explikativní	<i>mer/mert</i>	<i>našt'ig sikhjuvav mer musaj som te šegitinen la mamake</i>
	účinek	<i>hod'</i>	<i>ajso zoralo sa, hot' band'arlas o trast</i>

	nereálná okolnost	<i>sar</i>	<i>ajso furčasno hango hin sar máti éjahas</i>
účelové	stejný subjekt	<i>hod' te, te, ká čak te</i>	<i>ájom khére ká čak te dikhaũ tut</i>
	jiný subjekt	<i>hod' te, te, ká čak te</i>	<i>mišto zorale la avi rázinda' hod' ekhetáne te na perel</i>
	imperativ	<i>te, hod' te</i>	<i>xa valeso te na uvel tuke čúči d'omra</i>
	Pohyb	<i>te</i>	<i>kamja mange te d'an te nand'on</i>

Tabulka 49 Adverbiální věty kauzální, účelové a další

Kauzální věty příčinné mají přejatou spojku *mer* (maď. *mert*). Věta závislá účinková je k řídicí větě připojena přjatou spojkou *hod'* „že“ (maď. *hogy*).

V účelových větách se stejným i jiným subjecktm alternují spojky *hod' te/ te/ ká čak te* „aby“. Po imperativním tvaru jsou doloženy spojky *te / hod' te* „aby“. Sloveso ve vedlejší větě je v subjunktivním finitním tvaru. Účelově věty po slovesech pohybu jsou připojeny subordinátorem *te* po němž následuje infinitiv.

5. Závěr.

Krásnohorské Pohradie je multietnická obec na jihovýchodním Slovensku na území bývalé uherské župy Gömör, česky Gemer. S prvními mluvčími krásnohorské romštiny jsem se setkal v českém Slezsku a překvapilo mě, jak moc se tento dialekt liší od v Čechách více zastoupených východoslovenských dialektů romštiny. Proto jsem se o tento dialekt začal intenzivněji zajímat a v průběhu několika let jsem Třinec i Krásnohorské Podhradí několikrát navštívil vždy na několik dní a dokumentoval tento dialekt, především formou elicítace.

Gemer je oblast, kde na malém území vedle sebe existuje mnoho specifických dialektů romštiny, a proto je překvapivé, že dosud nebyla publikovaná žádná lingvistická práce popisující některý z nich. Tato práce i přes své nedostatky ve fonologické a syntaktické část by měla začít tento dluh romistické lingvistiky splácet. Jako přínos této práce vidím v popsání dosud nepublikovaných jevů vyskytujících se v jinak docela dobře popsáných centrálních romštinách, jako je např. užití sufixu *-ben* při tvorbě xenoklitických participií.

Seznam použitých pramenů a literatury

- Bodnárová, Zuzana. 2009. Gramatický náčrt romského dialektu maďarské obce Versend. Diplomová práce. Praha, FF UK
- Boretzky, Norbert. 1999. Die Gliederung der Zentralen Dialekte und die Beziehungen zwischen Südlichen Zentralen Dialekten (Romungro) und Südbalkanischen Romani-Dialekten. In: Halwachs, Dieter W. & Florian Menz (eds.) *Die Sprache der Roma. Perspektiven der Romani-Forschung in Österreich im interdisziplinären und internationalen Kontext*. Klagenfurt: Drava. 210–276.
- Boretzky, Norbert & Birgit Iglá. 2004. *Kommentierter Dialektatlas des Romani*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag. Teil 1: *Vergleich der Dialekte*. Teil 2: *Dialektkarten mit einer CD Rom*.
- Červenka, Jan. V tisku. *Dialektní specifika severocentrální romštiny ve středoslovenských oblastech Kysuce, Turiec a Liptov*. Praha: Signeta.
- Elšík, Viktor. 2003. Interdialect contact of Czech (and Slovak) Romani varieties. *International Journal of the Sociology of Language*, 162, 41–62.
- Elšík, Viktor, Milena Hübschmannová & Hana Šebková. 1999. The Southern Central (*ahi-imperfect*) Romani dialects of Slovakia and northern Hungary. In: Halwachs, Dieter W. & Florian Menz (eds.) *Die Sprache der Roma. Perspektiven der Romani-Forschung in Österreich im interdisziplinären und internationalen Kontext*. Klagenfurt: Drava. 277–390.
- Elšík, Viktor. 2005. Slovenská romština III: Morfosyntax:
<http://ulug.ff.cuni.cz/lingvistika/elsik/yslovrom.php>, FF UK
- Elšík, Viktor. 2008. Lingvistický dotazník pro dokumentaci středoevropské romštiny. Rukopis, FF UK
- Elšík, Viktor & Yaron Matras. 2006. *Markedness and language change: the Romani sample*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Matras, Yaron. 2001. Tense, aspect, and modality categories in Romani. *Language Typology and Universals* (STUF) 53-4, 162-180.
- Matras, Yaron. 2002. *Romani: A linguistic introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Matras, Yaron. 2004. Romacilikanes: The Romani dialect of Parakalamos. *Romani Studies* 14-1: 59-109.

- Matras, Yaron et al. 2001. *Romani Dialectological questionnaire*. The Romani Morpho-Syntax Database and Dialect Survey Project. Manchester: University of Manchester.
- Rubák, Petr (2007): Vybrané gramatické jevy prechodového dialektu centrální romštinyz Krásnohorského Podhradí na Slovensku. Bakalářská práce. Praha. FF UK.